Контрольный экземпляр

Масс‍е а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШИНАРА, 28 декабрь, 1976 шу. • № 155 (5666). • Мах 2 кеп.

Октябра 60 шу дизара даха ма-доаггIара накъагIоргда вай!

Никъ — эффективности дикали

ХIАМАШ ТЕГАЧА ГРОЗНЕНСКИ ПРОИЗВОДСТВЕННИ ОБЪЕДИНЕНЕ КОЛЛЕКТИВА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

Тха объединене къахьегамхоша, «ХIара балха денна — дикала Знак!» яхача девизагIа ях а лелаеш, ханал хьалха кхоачашъяьй массе тайпара продукци хьаярен маьхала яккхарен пятилетка хьалхарча шера план. Уж хьокхамаш, нислагIча пятилеткерча боарамца нийсдича, хьалхара бар 15,3 а шоллагIбар 12 а процент лакхбелаб. ХIаране ши-ший шера заданеш ханал хьалха кхоачашъяьй 856 саго, хIьата швеяшмотористкаш М. П. Ушакова, Б. Х. Мирзаян, резчикаш Ш. А. Хумидов, А. Х. Исаев шин шера планех лоархIабаьб.

Парте XXV съездеи КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленумеи решенешка чIоагIа уйла тIаяхийтача гIуллакха — халкъа эша товараш хьадара хьалхарча юкъиге латт тхо, хIамаш тегараш. Цу гIуллакхо къаьстта чIоагIа бехктокхам тIабожабу тхона хIамаш дукхагIа, хозагIа, дикагIа хьаяра.

КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленума решенеша, лоьтам луши оарцагIа доахаши цига новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамьло дегаш гIоздаьха а долаш, мехкдаьттахойи машинашъерийи тIахьехама жоп а луш, укх тайпара социалистически декхараш тIаэц оаха тхоашта 1977 шера:

итт бетта программа Сийлахь-боккхача Октябра сийна хьалхагIа лаьрхIа хиннача ханал цхьа ди хьалхагIа кхоачашъе а планал совгIа 150 эзар сома маьха продукцена реализаци е а;

1977 шера къахьегама овсарле хIанзарче боарамца нийсйича 1,5 процент лакхъелга Iалашде. Продукцена реализацияра шера план 102 процент кхоачашъе. Керда 3 издели арахеца йолае а 170 керда модель производствана юкъеяхьа е. Хьаеча хIамай 32 модела паччахьалкхен дикала Знак яла а 3 миллиони 500 эзари сома маьха продукци эггара дикагIа категори йолаш арахеца а;

балха овсарле лакха йола керда оборудовани юкъеяхьарен технологи эргаьккха тоаяреи ларда тIа 55,5 эзар квадратни метр кIадаш, 3,5 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 5 эзар тонн условни доагор кходе а;

Iилман ларда тIа вIаштIехьбаькка къахьегам эргабоахаш тоабе, рационализаторствои изобретательствои дегIаккхувла. Продукци арахецарга бода мах цу ларда тIа лохбе, планал совгIа 40 эзар сома пайда бе;

керттерча производственни фондех пайда дикагIа эца. Оборудоване болх беш йоаккхача хана коэффициент 1,85, тIабуллача мухьа коэффициент — 0,91-нега дIакхоачае. Фондаша юха хьалур 5 процент алсамдалга Iалашде;

1976 шера боарамца нийсдича халкъа эша товараш 800 эзар сома маьха дукхагIа арахецилга Iалашде.

Декхараш дийца а дийца тIанийцад хIамаш тегача Грозненски производственни объединене къахьегамхой юкъарча собране.

ИттлагIча пятилстка хьалхарча шера план ханал хьалха кхоачаш а ях, кердача шера дика къахьегама совгIат кийчдаьд «Чечингтазстрой» треста Сунженски СпецСМУ гIишлонхоша, инженерно-технически болхлоша, гIуллакхерча наха. Дерригача технико-экономически хьокхамий укх шера план 22 декабре кхоачаш а еш, тIанийца хинна декхараш ханал пхи ди хьалха кхоачандир цар. Планал совгIа цар даь балхаш ворхI эзар сома маьха хилар. Цу юхеписача деношка кхы а 20 эзар сом мах бола гIишлон балхаш дергда.

Паччахьалкхенна пайда бара задани 103,7 процент кхоачаш а еш, заданел совгIа 35 эзар сом пайда баьб. Укх юхедисача деношка кхы а 3 эзар сом пайда бе лерхI гIишлонхоша.

Къаьстта дика къахьегарца белгалъяьнна я цига прораб С. К. Цечоеви мастер М. С. Колоеви керте латта коллективаш. Цар укх шера задани 130—150 процент кхоачашъяьй.

* * *

Белгалъяьнна дика къахьийгад укх шера Назрановски мельзавода болхлоша. Шера плани тIанийца социалистически декхараши 24 декабре кхоачаш а еш, планал совгIа цар арахийцар 20 тонн тайп-тайпара продукци. ХIаьта заданел совгIа цар маьхала яьккха товарни продукци 27 эзар сома маьха я. Ер шу чакхдалалехьа кхы а 400 эзар сом мах бола продукци маьхала яккха лерхI цар.

Социалистически яхье хьалха а латташ шоай новкъосташта хьокхам телаш ба нийшк йоаккхараш Лолохоев Макшарип, Аушев Iаьла, оборудованена ремонт ю слесараш Цечоев Мовла, Галаев Жабраил, хьоарловсараш Андреева Мария, Яндиева Мовлатхан, кхыбараш.

А. САГОВ.

КЪАХЬЕГАМА СОВГIАТАШ

* * *

«ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа къа а хьегаш шерре социалистически ях йоаржаьча Грозненски ремонтно - механически завода цехашта юкъе яьржача социалистически яхье иттлагIча пятилетка хьалхарча шера хаданза хьалха латташ хьаенай мехкдаьтта оборудованена ремонт еча коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаеча участка коллектив. Цо кхычунга дIа ца кхоачийташ лелаю завода карара кара тела цIе байракх.

Ишта къахьегача участка болхлоша 23 декабре кхоачашйир товарни продукци арахецара пятилетка хьалхарча шера план. Заданел совгIа арахецаргьа 20—25 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци. Къаьстта дика болх беш хиларца белгалъяьнна я укхаза Панченко Владимир Иванович керте латта слесарий бригада. Пхи бутт совгIа ха я цо тIадоагIача шера календарагIа къахьега. Цул дукха тIехьабусаш бац Грачев Иван Филипповича кулгалдеча бригадера ремонтникаш. ХIанз тIадоагIача шера май бетта чотах продукци кийчъеш ба уж.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

* * *

Лакха эффективность йола предприяти яха сийлен цIи яккхара ях дIайолаяьча СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически заводе денгара денга дукхагIа хул пятилетка хьалхарча шера плани тIанийца социалистически декхараши толамца кхоачашдарах рапорташ тела цехий коллективаш. Царна юкъе хьалха латтачарех ба Прохоров Николай Ивановича кулгалдеча полиэтилен арахецача № 132 йолча цеха химикаш. Товарни продукци арахецара шера план 21 декабре кхоачашъяьй цар.

З. САРКИСОВА,
тха штате йоаца корр.

ХУРГБОЛЧА ХЬУВКЪАМА ЙОАКХО ЕШ

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузача юбилейни шера чуэцаргболча хьувкъама тIатеIIа лард йоллаш боахк Урус-Мартановски района «Горец» совхоза механизатораш. Планал совгIа 200 гектар дIадийра гурахьа дув ялаташ.

ЧIоагIа йоакхо ю совхоза кхаш леладераша зяба лаьтта ахара а. План 2100 гектар йолаш хIанзле 2060 гектар аьхад.

Къаьстта хьинаре къахьег механизатораша Кельхаджаев Вахас, Жукаев Виситас, Тайсумов Мумаде. Иштта, Вахас сменагIа 7,9 гектар аха дезача — 15 гектар, Виситаси Мумадеи сменагIа 3,3 гектар аха дезача юкъера лаьрхIача пхиъ-ах гектар лаьтта оах дийнахьа.

Зяба аьха лаьнна лаьтта органически удобренешца хьаьндеш боахк хIана механизатораш. Из болх беш я «Сельхозтехника» Урус-Мартановски района объединене механизированни отряд. ХIанзле 5000 тонн удобренеш дIайихьай кхашка. Кхы а 15 эзар тонн удобренеш дIаяхьа лерхI кхашка. Уж хургья планал совгIа 5 эзар тонн.

Х. МАГОМЕТОВ.

РУЗКЪАНГА КIОАРГАГIА КХУВД

Дог гIоздоаккхаш хоам кхаьчар декабрь бетта бурувдеттара балхий Грозненски управлене. «Грознефть» объединене Бурувни № 1 яха скважина яккха лаьрхIа хиннача кIоаргалга гIортаеш 7410 метр кIоарга яьккхай, обсадни турбаш Iочу а яхийтай, аьнна. Буровой начальник коммунист Шидиев Iумар ва бригадана кулгалдеш.

Барайтта шу да из сона вовза, каст-каста гу сона из. ХIара вIашагIа массаза кхеткерд . керда дика хIама гучадоал сона цу лакхача дегIарча, хьатара юхь йолча, дукха дувцара тIера воацача сагагара.

ХIанз къаьстта йоккха котало яьккхай из керте латтача коллективо — дунен тIа эггара кIоаргагIа йола скважина яьккхай цо. Иштта кIоарга яьха скважинаш массехк мара яц, уж а Америка ВIашагIкхийттача Штаташка.

Iумар са дика а хIара денна гуш вола а новкъост ва.

Тха управлене болх бе волавеннав Грозненски мехкдаьтта институт яьккхачул тIехьагIа. 15 шу хьалха дар из. хIана яьлча мехкдаьтта доалла моттиг лахара практика, технологи, техника, геологи ма-еззара йовзацар цунна. ХIама довзара тIера волча цунна дега дика а хеташ гIо дора цунна болх беш болча новкъосташа. хьехам бора шоашкара дика дIаэцаргболга ховш. Эггара дукхагIа йовза вIаштIехьдоалар цун ший балха говзал практике, скважинаш йоахача.

Иштта кхаьчар из ший говзала лакхаленга. ХIанз цунна леладе хов эггара а чоалхане йола станокаши механизмаши. Цудухьа цунга лу эггара а бехктокхаме йола скважинаш. хIана аьлча из уж яьха варгва ханал хьалха, бIаьш эзараш сомаш ахча а кхолеш.

Хулаше а хинна мастер вац из, цо ерига урхенаш чакхъяьхар, ший вахарга никъ иштта болилга а ховш. ХIаьта ше балха эттача хьалхарча бетташке а бурувдеттараштa шоай саг а хинна дIаэттар из.

Мастерца Бычков Леонид Яковлевичаца цхьана Бурувни № 1 скважина 7500 метр кIоаргъе езаш ва Шидиев Iумар. ХIаьта из бригаде нах вIашагIтохар, хьехам телар хинна ца Iеш, наставник а ва. Из дика вовз мехкдаьтта лехараштa. Цо кIезига нах Iомабаьбац.

Тайп - тайпарча къамех а тайп - тайпарча моттигашкара а нах ба цу бригаде. Кадрови бурувдеттар вола коммунист Ахлов Ахьмад Темирович Черсий - Балкхарой АССР-ера ва, Гончаров Александр Николаевич — Ставрополера. Магомадов Абу-Сиджин — Веденски районера, иштта кхыбараш а. Итт а ткъаь а шера болх баь опыт йола, хIаьта из хала говзал караерзаяь къона болхлой ба бригаде. Бурув тохара балха дерига лагIаш чакхдаьхача, цига нийслургйола халонаш. уж эша мишта е еза дика довзача Шидиева ший йIаьхий опыт дика а хеташ дIайовзийт къонача болхлошта.

Дукха моттигаш нийсъеннай Iумара цун дог гIоздоаккхаш. Бакъда цунна эггара чIоагIагIа дог гIоздаьккхар я из ленински парте мугIарашка дIаэцар. Цу хана денз доллача хIамайна а ше бехктокхаме лоархI цо. Практически новкъостал деш а шийгара дика хьокхам луш а производственни ритм лакха лоаттае, из дикагIча оагIорахьа лостае гIерт Iумар.

Д. ГАБАЕВ,
Грозненски УБР паркома секретара заместитель.

КАРАГIДАЬННАРАШИ ХЬАЛХАШКА ЛАТТА ДЕКХАРАШИ

КПСС XXV съезда исторически решенеш кхоачаш а еш, Сунженски района юрта боахама къахьегамхоша Кубанерча ялат кхедерий патриотически болама жоп луш тIанийца хинна социалистически декхараш кхоачашдаьд. Иштта, шера планагIа 19500 тонн дохка дезаш хиннача паччахьалкхенга 23100 тонн ялат дехкад. Из толам боаккхаш къаьстта доккха дакъа лаьцар паччахьалкхенга ялат дохкара шера план 159 процент кхоачашъяьча XIX партсъезда цIерагIча колхоза, шера план 121 процент кхоачашъяьча Кирова цIерагIча колхоза, шера план 117 процент кхоачашъяьча «Путь к коммунизму» колхоза къахьегамхоша.

Баьцадаараш планагIа 17780 тонни тIанийцача социалистически декхарегIа 19700 тонни дохка дезаш хиннача хIанзле 32720 тонн дехкад паччахьалкхенга.

Боккха толам баьккхаб укх шера «Ассинский» совхоза къахьегамхоша. Социалистически декхараш дикка тIехкхоачаш а деш цар дехкад паччахьалкхенга 12350 тонн баьцадаараш, 4975 тонн сом. ХIаьта сом района юрта боахама болхлоша паччахьалкхенга бехкаб 12750 тонн, е шера социалистически декхарегIа бохка безаш хинначул 1750 тонн дукхагIа.

Хьинаре къахьийгар «Ассинский» совхоза болхлоша хьувкъам чуэцаш. Цхьабакъда, дика хьувкъар бахьан долаш баьцадараш а сом а ший ханнахьеи кхай тIа ца буташи духхьал шоай низаща чуба карагIдаргдацар царна а района кхыча колхозийи совхозийи къахьегамхошта а, нагахьа свина Грозперча, МагIалбикерча, Карабулакерча промышленни предприятей болхлой, Назрановски, Серноводски техникумай студенташ, Грозперча № 3 йолча профтехучилища дешархой оарцагIбаьхка бецаре. Ший ханнахьеи дикен новкъостал дарах дег тIара баркал йоах царна района колхозийи совхозийи баьцадараш, сом кхебераша.

Коартолаш кхеера специализаци еча «Путь к коммунизму» колхоза кхаш леладерий новкъосталца кхоачашйир районо паччахьалкхенга коартолаш йохкара план а. Из культура ехкар паччахьалкхенга 3150 тонн, шера планагIа 3000 тонн йохка езача. ХIаьта ши шу хьалха ерригача районо 2000 тонн мара йохканзар из культура паччахьалкхенга. Коартолаш дукхагIа кхее а уж паччахьалкхенна дукхагIа дIаяла а йиш хилийтар из культура кхеера специализаци яро.

Тешаме лард йоллаш латт района колхозийи совхозийи кхаш леладераша иттлагIча пятилетка шоллагIча шера чуэцаргболча хьувкъама а.

Укх шера Алма-Ате хиннача партийно - боахама активе ше къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева боккха теркам тIабахийтар дIахо йодача хана ялат кхеделга дегIадоаладара, ялата культураш дIаюв кхаш шердара. Цудухьа планал совгIа 1000 гектара тIа юwш укх шера 24100 гектара тIа гурахьа ялата юв культураш дIайийра тха района кхаш леладераша. ДукхагIа долча боахамаша ший ханнахьа дика фу а тоссаш дIайийра гурахьа юв культураш, минеральни удобренех пайда а эцаш.

Органически удобреней мах а дика байзаб хIанз района кхаш леладерашта. Цунна тешал ду хьокхамаша а. План 160 эзар тонн йолаш хIанзле 170 эзар тонн совгIа органически удобрени дIайихьай кхашка. Йоакхо йир района къахьегамхоша бIаьсти ювргйолча культурашта лаьтта кийчдара а. Толамца кхоачашъяьй цар зяба лаьтта ахара план. Из болх къаьстта дика чакхбаьккхар ЦIеча Эскара, Кирова цIерагIча, «Победа» яхача колхозий механизатораша.

Юрта боахама техника бIаьстан балхашта ший ханнахьа кийчъяь яккхара шерра социалистически ях йоаржаяра тIахьехаш Урус - Мартановски района механизатораша вай республика юрта боахама къахьегамхошка даьча кхайкарала жоп луш, шоай ерригa тороцаш оарцагIъяьха тIатеIIа юрта боахама техника тоаеш ба района механизатораш. ХIаьта толамаш а доах. Иштта, укх шера 4 квартале планагIа тоае езаш хиннача 161 тракторах тоаяь яьккхай 105. Цул совгIа 26 комбайн а тоаяьй.

Лакхе дийца толамаш даха доккха новкъостал дир «Путь к коммунизму» колхоза № 2 йолча мехотряда начальник Л. Лебеденко, цу колхоза доярка М. Астамирова, комбайнер В. Кондрашов, XIX партсъезда цIерагIча колхоза доярка З. Мадагова, Ленина цIерагIча колхоза тракторист С. Ачханов, ЦIеча Эскара цIерагIча колхоза жа Iу С. Шайхаев, «Западная» яхача коа тIара оалхазараш лeладеча фабрика болхло М. Евдошенко, дулха хьайбаш кхоабача колхозий юкъарча объединене механизатор И. Мальцев, «Сунженский» совхоза бежа Iу Б. Байсангуров санна болча къахьегамхоша баьча балхо.

Тхой кхоачамбоацараш а дика гу тхона. Кхоачамболлаш дика диллац хIанз а района колхозашка лаьттагIа чудуйташ хий, кIезига я хьайбашкара йоаккха продукци а. Во болх бу -боахамашка доакъар кийчдеча цехаша а, хIаьта цхьайолча колхозашкa болх бе йолаялийтаяц уж хIанз а. Кхоачамболаш дац Iалашдаь бIаьсти ювча культурай фу а.

Уж кхоачамбоацараш дIадахара тIаерзаяьй хIанз ерригa шоай уйла тха района колхозий правленеша а юрта боахама управлене а.

В. КРАВЧЕНКО,
Сунженски района юрта боахама управлене начальник.

КПСС ЦК ЗАЯВЛЕНИ

Испане коммунисташта тIаккхувлга соцаде

22 декабре г. Мадриде лаьцай Испане Компарте кулгалхой группа; цу даькъе КПИ Генеральни секретарь С. Каррильо а. Испане а дукххача мехкашка а шерра протесташ ешшехьа а, полицейски Iаьдалаша лийца боаккхабу испански новкъостий. Цу гIуллакхо гIожагIча тайпара телхаю сага бокъонаши хиланза яргйоаца демократически паргIатонаши. Iаьдалаша леладу гIуллакхаш чIоагIа духьала да режима демократизаци яра хьакъехьа цар хьакхайкадаьчоа.

Советски наха хоадамболлаш протест ю Испане патриоташта тIаккхера духьала, хьадех испански коммунисташте паргIато лулга, Испане берригача патриоташтеи демократаштеи тIаккхер соцаделга.

РСФСР ЮРТА БОАХАМЕ ХЬАЛХАЛАТТАРАШТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ КЪАХЬЕГАМА ТУРПАЛ ЯХА ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Ерригсоюзни социалистически яхье Iалаьмате доккхий толамаш дахарах, 1976 шера ялати кхыйола юртбоахама продукташи дукхагIа яхарен паччахьалкхенга йохкарен планаши социалистически декхараши кхоачашдеча доккха къахьегама хьинар гойтарах **Социалистически Къахьегама Турпал** яха цIи лойла, Ленина ордени **«Марси ЖIовн»** яха Дошо медали дIа а луш.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ГIОЛЛА:

Гайтамиров Ширвани Хасановича — Нохч - ГIалгIай АССР Грозненски района «Атагинский» яхача совхоза звеньевойна.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель — **Н. ПОДГОРНЫЙ.**
СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь — **М. ГЕОРГАДЗЕ.**

Москва, Кремль
23 декабрь, 1976 шу.

КЪАХЬЕГАМА ТУРПАЛ

Укх деношка боккха кхаъ хилар Грозненски района «Атагинский» совхоза коллектива. Из бахьан доацаш дацар. Дукххача шерашка хьажкIаш кхееш волча шоай новкъоста Гайтамиров Ширванена Ленина ордени «Марси ЖIовн» яха Дошо медали а луш Социалистически Къахьегама Турпала цIи яларах долча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указо гIадбигабар уж.

Из Даьхен доккхагIдола совгIат доагIаш деннад Гайтамиров Ширванена. 15 шу совгIа ха я «Атагинский» совхоза кхашка «кура» хьажкIаш по кхею. Царех цхьаккха а шу чакхдалийтадац цун звенос оттаяь планаши тIанийца социалистически декхараши кхоачаш ца деш.

Къаьстта беркате хилар Ширване кулгалдеча механизированни звенона нислагIча пятилетка шераш. Цу юкъа шера юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 45 центнер совгIа фуальяьха хьажкIаш чуийцай цо.

Дикача толамашца чакхдоаккх звенос иттлагIча пятилетка хьалхара шу а. План 27 центнер йолаш хIара гектара тIара чуийцай 50 центнер фуальяьха хьажкIаш. Хаоттама хьалашка диллача из боккха толам ба!

Укх массехк шера вIаштта коммуниста Гайтамиров Ширване дIахьеккхар хаоттама моллагIча хьалашка а хьажкIаш дика хьувкъае йиш хилар. Цу гIулакха вакъаьлар дуккхача шерашка къахьегарца Iоаяь балха опыт.

Гайтамиров Ширване хьийга къа зехьа дайнадац. Юрта боахама продукташ дукхагIа яхара тIехь лоаттабеча къовсаме доккхий толамаш дахарах вай паччахьалкхено цунна еннай Ленинеи Октябрьски Революцеи орденаш, Ленински юбилейни медаль, кхыдола совгIаташ.

— Духхьал са сай хьинарах карагIдийнна толамаш дац уж,— йоах звеньевойс. — Из тха ерригача коллектива карагIдаьнна гIулакх да. Сайх Социалистически Къахьегама Турпал вар тхоай юкъара гIулакх лоархI аз. Дег чура доккха баркал ях аз са къахьегама боккха мах баьча вай сийлахьча партена, цун ленински Центральни Комитета, къаьстта а КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежневна.

ИттлагIча пятилетка шоллагIча шера боккха хьувкъам чуба лерхIаш ва Гайтамиров Ширвани.

М. РАШИДОВ.

СУРТА ТIА: Гайтамиров Ширвани.

Л. РУДСКЕ сурт.

Предгорненций къахьегама котало

КПСС XXV съезда сийна лелаеча Ерригсоюзни социалистически яхьа шоаш юкъе болхаш, «Предгорный» совхоза къахьегамхоша иттлагIча пятилетка хьалхара шу долалуча юххье доаш денндар паччахьалкхенга 60 тонн дулх, 400 тонн шура, 1250 тонн ялат, цу даькъе 800 тонн хьажкIаш йохка. Декхараш аттачарех дацар, цхьабакъда кхоачашдулургдолаш дар.

Белгалдаккха дог доагIа, укх шера предгорненцаша дика къахьийга хилар. Толамца кхоачаш хилар цар хьинаре, са ца кхолеш хьийга къа. Кубанерча ялаташ кхедерашка КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева дахьийтача письмона жоп а луш, боахама механизатораша хьалхагIа шоаш тIанийца хиннача декхараштa меттел керда дараш тIанийцар.

Кхы а хозагIа хет, предгорненцаш тIаккха а шоай деша дай а болаш чакхбаьнна хилар белгалдоаккхаш. Боахаме 400 гектара тIа дIадийнача гурахьа дувча кIин хIара гектара тIара 33 центнер яьккхар. Цу даькъе кIезига хIамаш карагIдийнадац опытни механизатор Адагаев Шарпудин керте латтача механизированни отряда.

Совхозе «кхай аьланна» аргIера 400 гектар лаьтта къоасташаьдар. Цхьабакъда хьажкIаш лелаераша кхы тIа а оарцагIа даьхар шоай кхоачамаш: пайда дикагIа ийцар минеральни удобренеех, низ болча насосни йиъ станце новкъосталца шозза Iобаеш хий диллар хьажкIашта. Хьийга къа зехьа довнзар: хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 36,7 центнер фуальяьхача дикача хьажкIий яьккхар.

Къаьстта дика белгальялар начальник а дошоча хьажкIий говзанч а, «Знак Почета» яха орден лелаю коммунист Мусалаев Оалхазар вола мехотряд. Цо 300 гектар долча лаьттан хIара гектара тIара фуальяьхача еxача хьажкIий 40 центнер яьккхар, планагIа яккха лаьрхIа хиннача 30 центнера меттел.

Совхоз бIарчча хьанийцача, дукха езача Даьхен амбарашка укх шера чутессай 1900 тонн ялата халкъбоахама планагIа лаьрхIача 1150 тоннана меттел.

— Дагадоацаш баьнна толам бац из, — яхаш дувц совхоза директора Мулигов ЧагIас. — Из да, эггара хьалха, боахаме механизированни отрядаш вIашагIйохкар бахьан долаш. Уж вIашагIа йохкарах механизатораша йоакхо чIоагIагIа ю шоай къахьегамах бухсоццаш хьахулараш алсамдахара, лаьттах, юртбоахама техниках, минеральни удобренеех пайда дикагIа эцара.

Вайна ма-харра, Шалински районера «Предгорный» совхоз керттерча даькъе шерра-шера дIаювчеи цкъа дIайийча дукхача шерашка тIаювлачеи доакъара культурай фу кхедеш хургья. Иштта ВДНХ дакъа лоацаш а я из. «Доакъараш» яхача павильоне хьокха оттаяь я боахаме фу дакхха хьалхкхеяь цкъа дIайийча дукхача шерашка тIаювлача баьций образецаш.

Фу даккха кхею доакъара культураш 1100 гектара тIа яр укх шера. Чуэца езаш 500 гектар яр. Хьувкъам геттара дика хиннабар: планагIа хIара гектара тIара 3.2 центнер даккха лаьрхIа хинна фу 4.4 центнер даьккхар. Из бахьан долаш 219 тонн доакъара культурай фу даьккхар совхозе, халкъбоахама планагIа 170 тонн даккха лаьрхIа хиннача метте.

Дог гIоздоаккх боахама хьайбаш леладераша доахача толамаша а. Ш. Дудаев керте латтача шурий-товарни ферма коллективо ханал хьалха, укх шера 1 декабрь хьатIаоттташ кхоачашйир паччахьалкхенга шура йохкара шера план. Совхоза хьайбаш леладераша приемни пункташка дIачуеннай 410 тонн, шера заданел 10 тонн дукхагIа шура.

Яхье хьалха латт дояркаш Б. Бабатханова, Ж. Датаева, Я. Бахаева, кхыбараш. Шера планагIа 1800 килограмм яккха езача метте царех хIаране шоаш лeладеча доахах хIара Iаттагара 2500 килограмм яьккхай.

ХьатIадоагIача шера хьувкъама чIоагIа ларда еллай предгорненцаша. ДикагIа йолча агротехнически ханашка дIадийна баьнна укхаза гурахьа дув ялаташ, зябь аьхай, лаьттах тIоадал чуйолийтар духьа дуллаш дола хий диллад, дIадийнача ялаташта минеральни удобренеш тайсай.

А. БАСОВ.

ДЕ ДЕЗАРАШ КХЫ А ДУКХА ДА

КПСС Грозненски горкома пленумера

Укх деношка хиннача парте Грозненски горкома пленуме дийцар «Нохч - ГIалгIай АССР-а лаьтта агарах хинна зе дIадаккхара де дезараш». Цу хьакъехьа доклад яьча КПСС горкома хьалхарча секретара нов. **Н. И. Семенова** белгалдаьккхар КПСС XXV съездо хьалхашка оттаяь программа города къахьегамхоша тIегIертта кхоачашъеш йолга, цар шоай низаш лаьтта агарах хинна хатар сихагIа дIадаккхара тIаухийташ долга.

Паччахьалкхен плани социалистически декхараш хьанал хьалха кхоачашдар духьа шерра социалистически яхь йоаржаяь къахьийтача города промышленни предприятеша продукцена реализаци яра цхьайтта бетта план 29 ноябре кхоачаш а яь лийрхIачул совгIа 7 миллион сома мыха тайп - тайпара изделеш ехкар.

Промышленноста, гIишлон, транспорта дуккхача коллективаша, бIарччача районаша укх деношка рапорташ тел шоаш шера заданеш кхоачашъярах. ГIишлошъерий аьттув баьнаб бахача наха цIеной, берий бешамаши яслеши, медицински учрежденеш, школаш хьалъяь яхара планаш кхоачашъе.

Шоай района къахьегамхоша хIанзле продукцена реализаци яра шера план кхоачашъярах хоам бир гулбеннарашка парте Октябрьски райкома хьалхарча секретара **Ю. В. Кузнецова.** Дукха даьд района гIишлошъераша лаьтта агарах тIакхаьча халонаш эшаяра. Из хатар хиларах тха нах бохабар, уж кхы а чIоагIагIа кхотабелар боахама декхараш кхоачашдара. Лаьтта агарах хинна зе дIадаккхара лаьрхIа комисси вIашагIъеллай районе.

КарагIдаьнначун боагIаш бола мах а беш, пленуме хоадам болаш дийцар Iаламо даь хатар сихагIа дIадаккхара, гIишлошъелга дIахо кхы а тоадара де эшараш. Парте Центральни Комитетои Советски правительстваи Нохч-ГIалгIайчене лаьтта агарца дувзаденна хьем ца беш гIо даро, республика къахьегамхошта новкъостала ахчеи эша материалаши хьахецаро, Дагестански АССР-ра, Ростовера, кхыча лоалахарча республикашкара гIо дара нах оарцагIбовларо цIаькха а хьахьеккхар вай мехка дахача халкъий барт-цхьоагIо, вошал, дохарг-доаца доттагIал. ХIаьта Грузински ССР гIишлошъераша, республика Компарте ЦК соцамагIа, шоай чотагIа вIаштIардаь массехк цIа хьалде лаьрхIад г. Грозне.

Городской партийни организаци укх тIеххьарча хана гIишлошъелга сихдара, тоадара Iалаьмате чIоагIа терко а еш, ше кхоалагIча пленуме белгалдаь гIулакхаш тIагIертта кхоачандеш хилар. Цхьайтта бетта дьалдаь а даьха бахача наха дIадецад 118 квадратни метр йола цIенош.

Алхха август — октябрь бетташка промышленни предприятей, домоуправленей, гIишлон организацей низайца лаьтта агарца доха хинна 78 цIа, ийс школа, пхиъ больницеи поликлиникеи тоаяьй. 1 декабрь тIаккхоачаш деха цIенош, соцкультбыта учрежденеш, коммуникацеш тоаяь юхаметтаоттаяра дIадахийтад цхьа миллион гарга сом.

Шоай коллективе шерра социальни программа кхоачашъеш йолга, укх тIеххьарча хана завода ков, цун гонахье эргайоаккхаш тоаяра шоаш дукхагIа низи рузкъеи дIаяхийтилга хьахьеккхар «Электроприбор» завода наладчика **А. Н. Зайцева.** Лаьтта агарах тIаьтта халонаш эшаяра шоай районе балхаш даь ца Iеш дукхагIа зе хиннача республика юртарча районашта а старопромысловцаша гIо деш хиларах дийцар цо.

Иштта цу даькъе Урус-Мартановски районера объекташ тоаеча, юхаметтаоттаеча шоай гIишлошъераша дукха балхаш чакхдоахилга дийцар СМУ-7 постройкома председателя **К. С. Рашидова.** Цу тайпарча гIоно къахьегамхой легаш айду, Iаламо тIаоттаяь халонаш эшаяра цар хьинар кхы а совдоах.

Цуьнца цхьана городе капитальни гIишлош хьалъяра гIулакх парте XXV съездои КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленумои дIа ма - деххара ца латтилга, лаьтта агарца хинна зе дIадаккхара чIоагIагIа оарцагIдовла дезилга белгалдаьккхар пленуме.

ЦIенхаштта кхоачамбоацараш да капитальни вложенеш дIаахийтара планировани еча: гIишлош хьалъяьяхара уттаю ха цкъаза боарамал шозза кхозза тIех хул, хьалду гIирсаш дикал лоха йолаш хул.

Ше башха - дика гIулакх хилар хьалхе довзаш долей ик. Хаджиева, Черепнина бригадай балха практике чIоагIьенна дIаэттаи йола бригадни хозрасчет лерттIа йоаржаеш яц вайцига.

Парте райкомаша, райисполкомаша дика вIаштIехьдаькхадац дехача цIеношта гIирсашта капитальни ремонт яра е уж юхаметтаоттадара проектно - сметни документаци оттаелга, уж балхаш чакхдоахаш йолча гIишлон организацешкара, промышленни предприятешкара доагIар дизза хьадакац.

Иштта, «Грознефтеоргсинтез», «Грознефть», Нохч - ГIалгIай гIишлон управлени санна йолча организацеша ледара леладу деха нах чубаха цIеношии соцкультбыта гIирсаши тоаделта.

Дукха къахьега дезаргIа гIишлон организацей балха стиль тоаяра, цигарча коммунистий авангарди лоархIам айбара, керттерча профессегIа болча болхлошта, бригадирашта, мастерашта юкъе коммунисташ дукхагIа хилийтара.

Дукха да хIанз а гIишлон индустре база хьаеча кхоачашданза дисараш. Цу гIулакха хьежаю капвложенеш даим бизза пайда ца эцаш юс. Из эггара хьалха ала доагIа Аргунски йоккхача панелий цIеной деча завода а Грозненски аьшкабетонни конструкцейи изделейи завода цехашта а еча реконструкцех.

Къаьстта чIоагIа дийцар пленуме города коммунальни боахаме дола кхоачамбоацараш. Инженерни коммуникацеи мела дегIаухаш хиларах, баха нах йIовхалца, хица Iалашбелга лерттIа вIаштIехьца даккхарах, коммунальни боахама объекташ хьалъелгеи царна реконструкци елгеи тIехьадахарах чIоагIа критика йир горисполкома, райисполкомашта, предприятейи ведомствайи, жилищно - коммунальни управленей кулгалхошта.

— Укх шера соахкарчул шозза дукхагIа е 130 эзар квадратни метр хиллал бахача наха цIенош хьалдергда тха гIишлошъераша, аьлар Нохч-ГIалгIай гIишлой управлене парткома секретара заместитела нов. **М. У. Демаева.** Шоай балха хIанз а долаш долча кхоачамбоацарех дувцаш, цо белгалдаьккхар болх дикагIа вIаштIехьбаккха, механизаци дукхагIа юкъеоза, бригадни подряд шерагIа йоаржае езилга. Болх юхабетташ моттигаш нийслу заказчикаша эшар ханнахьа кийч ца дар бахьан долаш а. Нов. Димаева а къамаьл даьча кхычар а шоай болхлой балха хьакхувлилгеи цIакхувлилгеи во вIаштIехьдаккхарах чIоагIа критика йир Нохч-ГIалгIай транспортни управленена.

ГIишлошъяра планировани яра, шоай производственни база хьалъяра, гIишлон балхий дикал лоха хилара дешашта хетадаь дар «Грозэнерго» управляюще **А. М. Приймака,** «Чечингражданпроект» керттерча инженера **Е. А. Митрофанова,** иштта кхычар даь къамаьл.

Шерра дийцар пленуме гIишлошъерашта юкъе «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа яхь шерагIа йоаржае езаш хиларах, город эргаьккха тоаяра, цун архитектура хозъяра де эшарех, предприятей шоай чотагIа а паччахьалкхен капвложенеш дIаухийташ а дукхагIа берий учрежденеш хьалье езарах.

Пленума балха дакъа лаьцар КПСС обкома секретара **Л. Д. Магомадова,** организационно-партийни балха отдела заведующе **В. И. Дмитриенкос.**

С. МАЙСИГОВ.

ПЯТИЛЕТКАНА—ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ

ЧIоагIа раьза хинна тIаийцар Сунженски района къахьегамхоша КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленума решенеш. Цига новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьла тIа белгалдаьккхар халкъа боахама базови доакъой, вешта аьлча мехкдаьтта доаккха промышленность, энергетика, металлурги санна дарой эффективность лакхъелга пятилетка лоархIаме декхар хилар.

Пятилетка хьалхарча шера баьчча балха итогаш еш «Сунжанефть» НГДУ болхлой хIанзза а ала йиш я шера плани тIайща социалистически декхараши кхоачашдаьд аьнна. Из ала бIуболийт 10 бетта карагIдаьннача. Продукцена реализаци яра план 102,9 процент, мехкдаьтта даккхара — 101,9, газ яккхара — 104,1 процент кхоачашъяьй. Къахьегама овсарле 2,6 процент лакхъяьй. Электроэнерги 0,5 процент кIезигагIа дIаихийтай, 384 эзар киловатт - сахьат кхо а еш.

Цу толамаша тешал ду кулгалхой, инженерно - техническа болхлой, гIулакхерча цхьа планови дисциплина лоаттаяра хьахьехьара бехктокхам лакхбаран балха эффективность а а дикал а лакхъеш тIагIертта болх а беш шера план кхоачашъяра тIехьа шерра социалистически яхь йоаржаяран, тIаберзабаь партийни профсоюзни организацеша чIоагIа къахьийга хилара: «ХIара балха денна — дикала Знак» яха девиз эггара хьалхарчарца хьаллаьцар тха коллективо.

Шеръяь яьлча ший заседане профсоюза групповой комитето тIаийцар социалистически яхьа условеш. Огта а яь мехкдаьтта доаккхача управлене еррига участкашка юкъейоалайр социалистически яхьа экран. РИТС групповой установкашка, скважинашта капитальни ремонт еча бригадашка хIара балха дийнахьа, хIара болхлочоа сменагIа карагIдаьннар хьахьокх цу тIа.

Участка начальника бригадашта, групповой установкашта, управлене аппарата отделашта юкъе латтача яхьа экран лелаю. ХIара бутт массаза боал цеховой комитетий заседане яхьа итогаш ю. котбаьннараш дIаххайкабу. Яхьа итогегIа хьалхара моттиг яьккхачоа карара кара тела Цle байракх, шоллагIа моттиг яьккхачоа Цle вымпел лу, царна ахчан премеш хьожаю.

«Сунжанефть» НГДУ коллективо балхий эффективность а дикал а лакхъяра тIехьа хадданза яхь лоаттаю. Шоай творчески планаш а йолаш болх беш 78 инженерно-технически болхло ва, 95 процент болча болхлоша тIаийцад индивидуальни социалистически декхараш.

ХIара бетта яхьа итогаш еш хиларо дика хьагойт малагIча участка е бригада мишта болх бу, гучадоаккх сий дола а доккхал де йиш йола а «Котваьннар» яха дош. Из цIи йоаккхаш кхо ца беш къахьегача а общественни вахаре хьинаре дакъа лоацача а нах, массе а оагIорахьара шоашкара хьокхам телараша.

Из цIи яьккхар РИТС-1, РИТС-2, скважинашта капитальни ремонт еча цеха, мехкдаьтта кийчдеча а из дIадохийтача а участка, Iилманахьа тохкамийи производственни балхий цеха, электрооборудованеи электроснабженеи прокатно - ремонтни участка коллективаша. Цу коллективай сийна увагIъяхийта хиннай Къахьегама Сийлен байракх.

Доккхий къахьегама толамаш даьхар индивидуальни социалистически яхь лоаттаеча новкъосташа мехкдаьтта доаккхача оператора Никитенко Иван Даниловича, ийслагIча пятилетке кхоалагIча лагIан Къахьегама Сийлен яха орден еннача, скважинашта капитальни ремонт еча цека бурувдеттачо Карагачев Иван Петровича, мехкдаьтта доаккхача оператора Бельтоев Солтаахьмада, «ПрофессегIа толамашагIвар» волча, скважинашта тохкамаш деча оператора Байсаров Василий Петровича, мехкдаьтта кийчдечеи дIадохийтачеи участка товарни оператора Плащенко Нина Михайловнас, кхы дуккхачар.

Укх тIеххьарча шин шера управлене болхлошта юкъе чIоагIа яьржа лелаш я «ПрофессегIа дикагIвар» яха яхь. 25 саг ва хIанз из цIи лелаеш. Царех ва оператор Бесхорцев Андрей Сергеевич, бурувдеттар Мельдзихов Израил Ахметович, оператор Атаев Аслайбек Джабраилович, кхоалагIча лагIан Къахьегама Сийлен орден йола оператор Могильный Алексей Егорович, кхыбараш.

Болх тоабарен толам баккхареи хьакъехьа эггара лоархIамечарех цаI да дикагIа йола опыт дIайоаржаяр, юкъейоалаяр. ХIаьта из да дикагIа болча болхлоша шоашта хово къоначарна, балха кIезига опыт йолчарна дIахайгар, уж Iомабар.

«Сунжанефть» НГДУ вIашагIа а теха, болх беш я наставникий совет. Цун председатель ва электрооборудованеи электроснабженеи прокатно-ремонтни участка начальник Шкаев Александр Васильевич. ХIаьта скважинашта капитальни ремонт еча мастера Вилков Владимир Петровича хьалха латтача бригаде вIашагIтеха болх беш я дикагIа йолча опыта школа.

Бакъда белгалдаккха деза управлене еррига структурни подразделенешка гIулакхаш иштта дика ца латташ хилар. Ремонтно - гIишлошъеча участкеи жилищно - коммунальни боахамеи социалистически яхьа йоагIаш йола терко яц. Цу участкай коллективаш цIаккха а яхье котъяьннац, болх дика бу аьнна белгала а яхаяц. Болх вIаштIехьбаккханза ба керда йиллача эксплуатационни оборудоване прокатно - ремонтни участке а. Цига хIанз а дац хьокхамийи Сийлени доска. Цу подразделенешка доагIаш дола сий дац хьалха латтача, дог цIена къахьегача болхлой. Цига эггара дукхагIа нийслу производственни къахьегамен дисциплина телхаеш йола моттигаш.

«Сунжанефть» НГДУ коллектив болх беш я «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа, иттлагIча пятилетка хьалхарча шера плани тIайца социалистически декхараши толамца кхоачашдергхиларах дог тийша а я.

Д. КОРШАКОВ,
«Сунжанефть» НГДУ начальник.

Грозненча Октябрьски консервни завода болхлоша чIоагIа лоархIаш сийдеш я бригадир Долженкова Вера Михайловна. Ше доахача къахьегама толамашца, новкъосташна гIулакхаца, Iимерза хиларца даьккхар цо ший сий коллективе.

Профессионально - технически училище чакх а яьккха цига балха ена пхи шу мара дац. Духхьашха мугIарера болхло йолаш дIайолаелар Вера цига къахьега. Ше доахача къахьегама толамашца, болх кхетамца вIаштIехьбаккха ховш хиларца дукха ха ялалехьа белгальялар къона специалист. Цудухьа из хьожаю заводе тIехьаюсачарех йолча цхьан бригадана кулгалде. Хьалхарча юхьигах къахьегама дисциплина телхаерашца, болх бара тIера бюацарашца къовсам лоаттабе бийзар бригадира. Царна юкъе дукха кхетама болх бора Вера Михайловнас. Цул совгIа ше яхачунга дика ла а дувгIаш хьинаре къахьегаш болча къахьегама ветеранашца дага а йоалаш ший коллектива болх тоабора.

Иштта бригада болх кхетамца вIаштIехьбаккхарах доккха беркат даьлар. Массехк бутт балалехьа цхьа дезал санна барттайна хьинаре къахьега болабелар бригадера консервщикаш.

СУРТА ТIА: консервщиккий бригадир В. Долженкова.

И. ПЛИЕВА сурт.

В I А Ш И ТОХКАМАШ ДУ

Традиционни а хинна дIаэттай Сунженски районе боккхагIа болча шин боахама — XIX партсъезда цIерагIчеи «Победа» яхачеи шин колхоза — къахьегамхошта юкъера социалистически яхь. Шоайла яхь лелаю хьайбаш леладерашеи баьцадаараш леладерашеи, кхаш леладераша а механизатораша а. Цудухьа механизаторий оамал я Iанна лоаттае техника дIа мишта оттаяьй хьожаш.

XIX партсъезда цIерагIча колхоза механизатораша укх шера хьалхарчарца чакхдаьккхад ка бола ялаташ чуэцилга, гурахьа дувча ялаташта лаьтта кийчделга, гурахьа ялаташ дIадувлга, хIаьта хIанз зябь оахаш ба уж. Лаьтта кийчдеши ялаташ чуэцаши йола еррига техника керттерча даькъе балхех хьогге а мукъаяьннай, цудухьа дуккха ха хьалхагIа кийч а яь дIаоттае йиш йолаш яр из. Цхьабакъда цу лоархIамеча балха уйла бе-бе ю мехотрядийи бригадийи кулгалхоша. Тохкам беш хиннараштa дика уйла дег чу йоссайир А. И. Поленикова кулгалдеча пхелагIча мехотряде бахаро: йоакхо еш цIенъяь майда, еррига а тоаяьи Iай дIаоттае кийчъяьи нийсача мугIарагIа дIаоттаяь латта техника. БIарг хьоасташ я херда алюмине басар хьехха чархаш; сийрда цIе басар хьехха комбайнаши кхы йола техникеи. Штокаши шлангаши пленка тIахьоарчаяь я. Гуш да укхаза дас санна техника йоакхо еш хилар, хIаьта цхьа шу хьалхагIа укхаза бригада йолча хана эггара вогIа лоаттайора техника.

Техника дикача хьал тIа я баьцадаараш леладераштa гIулакх деш йолча 6 тракторни бригаде а сомий бешамаш лелаеча бригаде а. Цхьабакъда хьажа баьхкача яхь лелаеча «Победа» яхача колхозерча механизатораштa укхазара а корадир кхоачамбоацараш, бригадай кулгалхошта замечанеш йир. Хоттах цIенъянзеи кийчон линейка тIа дIаоттаянзеи яр ялаташ дIадув сеялкаш, хьожача дийнахьа кийчъеш яр культиваторaш а. Техника лоаттаю майда хоза хет кхоалагIча механизировании отряде а (начальник В. И. Зубов). Цига дIаоттаяь латта еррига техника тоаяь яьнеи Iан замалахьа дIаоттае кийчеи я. Цхьабакъда хьажа боагIарашка дIахьокхар дукха мара ца йича санна хетaлу цу отряде кийчо, линейке дIаоттаяь техника еррига а яцар. Цудухьа бакъ лувра «Победа» яхача колхоза викалаш отряда начальникага цар укх тайпара хаттар даьча хана: «ХIаьта лущильникаш, сенаш, эIамигеи хий чудеттеи катокаш мичай?» Из техника йоацаш яр, хIаьта из ца хилар цхьа бахьан доацаш дацар, духхьал майдан сибат доа ца дар духьа дIаяьхаяр уж.

Кхы а вогIча хьал тIа корайир № 1 а № 2 а йолча механизировании отрядаш (начальникаш Б. М. Брциеви А. М. Балдини). ЦхьоалагIча отряде хIанзза мара майдан тIа хьатIакхухьаш латтац техника, хьалла а Iоа а латт ялаташ чуэца комбайнаш, хоттахи мергIилгехи хIанз а цIенъяь яланза я юртбоахама машинаш, чархаш хьаяханзеи кIир тоханзеи я, майдан тIа миI-миIинге латт запасной оатхалий гувнаш. Царна юкъе бIаргагургья геттара керда а къаьна а оатхалаш. Циггача йоархIаша къайла а даьха дада керда йолхьингаш, вIашагIа а яьккха улл сеялка, укх массехк шера деш хIама а доацаш, мукх а юаш латт йоккха лафет. Из тайна хьал да № 2 йолча мехотряде а. Цудухьа тамаш йолаш хIама да, иштта хьал долаш укх массехк шера уж отрядаш хьайоагIаш а цар кулгалхошеи колхоза керттерча инженера В. Д. Москвитинеи цу гIулакха цхьаккха хIама ца деш хилар.

Белгалдаккха доагIа, бIарччa хьайщача XIX партсъезда цIерагIча колхозе техника кийчъяреи кийчон линейка тIа дIаоттаяреи гIулакх кIезигдукха тоалуш доагIаш а яхь лелаеча «Победа» яхача колхозерча шоай новкъосташкара дикагIа мел дола гIулакхаш хьа а эцаш, цу гIулакха царна тIехьа кхийна бовла боаккхаш а хилар. ВIаши тохкамаш даро, шеко йоацаш, пайда лу механизатораштa.

Цхьабакъда, бакъле вай доахке, Iоттар яиза яргьяц юрта боахама управлене специалисташта. Боахамаша яхь лелаеш хилча, вIаши тохкамаш дара график а оттае езар. ТIаккха XIX партсъезда цIерагIча колхозерча механизатораштa санна гIойле йолашагIа нийслургдацар гIулакх—«Победа» яхача колхозе хьежачул тIехьагIа диъ ди даьннача гIолла мара мича хьежаб цар техникага.

С. АЛИХАНОВ.

Калинински Ленина орден лелаеча хлопчатобумажни комбината ткацки производства № 1 йолча приготовительни цехе оттаяьй чехословацки автоматаш, хIаьта хьалха кхаьннена хинна норма хIанз шин болхлочо кхоачашъю.

СУРТА ТIА: кердача тай лустача автоматий участок. Хьалхарча плане — болхло Л. Абрамова.

А. ОВЧИННИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Бурувдеттарий толамаш

Грузински ССР территоре тIа уллача Самгоря яхача моттиге укх шера апрель бетта № 73 йола скважина яккха йолайир тха бригадо. Нийслуш йола халонаш эша а еш, Iомалуш-Iомалуш дIаIомалора тхо кердача моттиге болх бе. Iовш-Iовш хьаIовра опыт а. Йиллача хана 26 ди дьалха яьккха даьлар тхо № 73 йола скважина. Бетта станоко 461 метр бурув тоха доагIача 556 метр тохар.

ХIанз промысловикаша цу скважина чура дийнахь-бус 300 тонн совгIа мехкдаьтта доаккх. Из мехкдаьтта даккхара юкъе оаха лоаца дакъа да. Из кIезига хIама дац укх шера цхьа миллион тонн мехкдаьтта даккха дезача Грузена.

Цу тайппара, бригадо шIаькха а гIулакхаца дIахьеккхар коммунистически къахьегама коллектив яха цIи шоаш йоагIаш а сий долаш а лелаеш хилар.

20 октябре Самгоре № 54 йола скважина яккха йолайир оаха. Кхы хьалхагIа а йолае йиш йолаш яр из, лаьттан кIийле шиъ ханнахьа кийч ца яр бахьан долаш тIехьаяьнна мара. Техникеи жагIеи ца хиларах шиъ ханнахьа билла балаьнзар из йоаккхача дIатIабода ниъ а. Оаха тхоай де йиш йола новкъостал дора вышкомонтажникашта демонтажни монтажни балхаш сихагIа йистедахара. ПроектагIа № 54 йола скважина 225 дийнахьа йистеяккха оттадаьд. Шиъ торонашкеи кхоачамашкеи а хьежа, тха бригадо лаьрхIад из скважина а 26 ди хана хьалха йистеяккха.

КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленуме ше къамаьл деш нов. Л. И. Брежнева белгалдаьккха балха эффективности дикали лакхъяра йола керттера рычагаш Iилманеи техникaнеи карагIдаьннарех, дикагIа йолча технологех пайда эцар, производстве комплексни автоматизации механизации юкъейоалаяр, планировани эргаьккха тоаяр, къахьегамхой образованеи квалификацеи боарам лакхбар долга ховш да. Цудухьа бригадо ший балха юкъе доаллду кердадар, дикагIдар. Уж хIамаш кхоачашдара беррига шоай низ тIабохийт партийни группо. Оаха бурув тохаш керттера болх осташна бу. Уж хьаду электрошлакови переплавах.

ЦIенхаштта теркам тIабохийт къона болхлой кийчбара. Масала, дIададахача шера тхо долча балха вера Советски Эскаре гIулакх даь ваьнни цIавена Андреев Юрий. Йоккха опыт йолча бурувдеттачо новкъостал дир цунна бурувдеттачун гIонча говзал Iомае. ХIанз Юрий из говзал а Iомаяь ше болх беш ва. Из санна эскаре гIулакх даь цIавена Саидов Хьамзат а вера буровой тIа болх бе. Дуккхача хана деиз болх беш болча бурувдеттараша гIо дир цунна бурувдеттачун гIонча а хинна дIаотта. ХIанз кхоалагIа разряд а йолаш, болх беш ва. Массаза а цхьа нах болаш бригада хилар тхона аьттув болаш да. Балха дикал лакхъяра бригаде хадданза вIаши новкъостал ду.

Бригаде белгалбаьнна болх дика беш ба бурувдеттараш коммунист Владимир Кошелев, Василий Мусатов, Анатолий Шиденев, бурувдеттачун гIончаш Павел Петряков, Ахмадов Мувса, кхыбараш.

Балха тIа халонаш хинна яле а, тха бригада членаша ханал хьалха кхоачашъяьй шера плани тIайща социалистически декхараши — 5 эзар метрал совгIа бурув техад.

Н. РЕДЬКОВ,
буровой начальник.

КЕРДА ПЕРСПЕКТИВАШ ХЬАЕЛЛ СОВЕТСКИ ПРЕДЛОЖЕНЕША

ООН Генеральни Ассамблея ЦхьоалагIча комитете (политически дешаштеи кхерамзлен дешаштеи йолча) герзаш Iоаделга соцадареи герзаш дIададахареи проблемаех лаьца еш хинна юкъара дискусси чакхъяьннай.

Белгалдаккха деза, дискусси ерашна хадданза керттера уйла Генеральни Ассамблея пленарни заседание СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра А. Громыкос даьча къамаьлаца хьакхайкаьяча а хIаьта иштта герзаш Iоаделга соцадареи герзаш дIададахареи дешашта йолча Советски Союза Меморандума тIа хьахьекхача а советски инициативашта тIаухийташ хинна хилар. Дуккхача мехкашкарча викалашна шовш къамаьлаш деча хана белгалдаьккхар, массеметте дунен халкъашта юкъера кхерамзле чIоагIъяра, герз дIадаккхара, халкъашта юкъе цхьана леладу гIулакхаш дIахо дегIадоаладара даькъе советски предложенеша керда перспективаш хьаеллаш хилар.

Иштта терком тIаозар цхьа бахьан доацаш дац. Из да, советски предложенеш дунеи халкъашта юкъерча хIанзарча вахара эггара саготагIа йолча проблемашта йоагIаш хинна ца Iеш, уж реалистически, конструктивни, бокъонна хьалла маIан долаши герзаш дIадахарах долча хабарашкара цу даькъе практически гIулакхашка довла йиш хулийташи хилар а.

Советски Меморандума тIа — цу доккхача комплексни документа тIа — хьахьеккхай герзаш дIададахара даькъе хIанз эггара саготагIа чакхдаха дезача гIулакхий программа. Цу тIа белгалдаьд, уйла эггара хьалхарча аргIанна герзаш Iоадарца лоаттабеча къовсама малагIча лостамашка тIаерзае йоагIар, герзаш дIададахара даькъера эггара лоархIамегIара яраш практически мишта къестаергья.

Дискуссена юкъе дакъа лаьцараша хьакхайкадаьд, герзаш Iоаделга соцалергдола гIулакх данза дарг ца хилар, эггара хьалха ядерни герзаш Iоаделга соцале доагIаш хилар. Саготa хьалхашка этта из проблема къоастаяра йиза кхоачашъе еза хIанзле яь яьнна соглашенеш, еш латта переговораш чакхъяха а еррига ядерни державаша дакъа а лоацаш керда яраш дIайолае а еза. Массане а цIендаь а герзаш дIададахаро, эггара хьалхарча аргIанна ядерни герзаш дIададахаро мара Iалашъергъяц проблема корта а болаш къоастаяра торо. ХIаьта ядерни герзаш дIададахар ловш деррига мехкаш хиларах йайтана лоархI цу тайпарча переговорашка ядерни йоацача паччахьалкхенаша дакъа лоацилга.

Ядерни герзаш цIендаь дIададахара хьакъехьа еш йола переговораш чакхъяларга ца а хьежаш, ядерни герзашта деш дола деррига тохкамаш дехкаргдола гIулакх данза даргдац. Дунеи халкъашта юкъера цу тайпара универсальни договор дар нийса лаьрхIар Комитете къамаьлаш даьча дукха а дукхагIа бараша. Из долча бакъахьарча оагIорахьа къоастаделга тIехьатетта вIалла мегарг ца хиларх хьахьокх кхыметтел атмосфере тохкама деш долча ядерни лелхамаша вахара кхераме йолча радиаце боарам. ЧоагIа лакхбеш хиларо а. Цу хьакъехьа сахувзаш дола хоамаш ух Японера, США-ра, кхыча мехкашкара.

Къамаьлаш даьраша чIоагIа уйла тIаяхийтар ядерни герз дIадоаржа ца дара режим дIахо чIоагIъянза яргьа хилара. Цу гIулакха ма-хеттара да дунеи халкъашта юкъе даьча договора ма-моттa универсализаци яр, цунна юкъе дакъа лаца еррига ядерни «ядерничарна гаргта» йолеи державаш чуозар, атомни энерге дешашта йолча Дунеи халкъашта юкъерча агентства (МАГАТЭ) лоаттабеча дунеи халкъашта юкъерча тIахьожама низ чIоагIбелга Iалашдар.

Бахьдир, химически герза хьисапера дуккха адам хIалакдеш йола средство а ехкилгеи дIайоаккхилгеи тIехьатетта мегаргдоацаш хилар.

ЧIоагIа хьаллаьцар дуккха адам хIалакдеш долча герза керда тайпаши керда системаши хьаелга дехкаш дола договор дарах йола советски предложени. Цун маIан фуд аьлча, из да, цу даькъе чIоагIа керда наькъаш лийхаи кийчоиаш яьи моттигаш гучаяьнна хилар. НагахЬа санна уж гIулакхаш юха ца соцадой, герзаш Iоадара керда наькъаш хьаделлалургда, адам хIалакдеш бола тIом хилара кхераш чIоагIагIа хургба кердача материально - технически ларда тIа.

СССР-о ЦхьоалагIа комитет хьажийта дIачуеннай адам хIалакдеча герза керда тайпаш керда системаши ехкарах йолча соглашене проект кийчъяра даькъера герз дIададаккхара йолча женевски Комитета гIулакхаш сихдара тIаерзаяьча резолюце проект.

Дукха адам хIалакду средстваш дIаяхар- духьа лоаттабеча къовсамо, мелдац «массазарча тайпара» дола герзашазара низаши герзаши кIезигданза дарг ца хилар. Ховш да, «массазара» оалаш йола къовсама средстваш вахар мел чIоагIа хIалакдеши мел дукха адамаш доадеши болча низага кхаьчай. Шоай биззача низаца уж юкъейьхача ядерни эккхама низага дIакхачча йоахкаш хул уж. Цудухьа цIенхаштта переговораши корта бола решенеши яиза яргьяц цу тайпара герзаш кIезиглара хьакъехьа.

Герз дIадаккхара даькъе цу гIулакхаца айхха дувзаденна да наьха территореи тIара кхыча мехкий еррига тIема базаш дIаяхара, цар тIара кхыча мехкий бIу арабаккхара, планетерча бIарччача регионех машара зонаш яра декхар.

Советски инициативо, юххера а, хьахьокх, паччахьалкхений тIема бюджеташ зIамигъяри цу тайпара кходаь ахча машаре дегIаахара гIулакхашка хьожадари санна бола герзаш Iоаделга соцадарга бода эггара нийсагIа бола никъ. СССР-о шийгара дIахьокх доши гIулакхи ший цхьатара хилар, укх тIеххьарча шерашка хIанз кхоалагIа ший тIема бюджет зIамиг а яь.

Уж лакхе мел дийца гIулакхаш, массане цхьатарра уйла а йолаш, практически чакхдахара, берригнеша къоабалдеш ма-хиллара, шоаш нийса хилар хьахьекхача еррига формех пайда эцанза а хIаьта иштта керда, эффективнегIа яраш лаханза а яргьяц. Цудухьа массане а къоабалъяь тIаийцар герз дIадаккхара дешашта йола Дерригдунен конференци гулъяреи хIаьта из кийчъеш йоаккхача юкъагIа — герзаш дIададахара дешашта йола ООН Генеральни Ассамблея къаьстта сесси гулъяреи хьакъехьара предложени. Цу тайпара сесси 1978 шера мае — июне гулъяра хьакъехьарча резолюце проект дIачуеннай.

Цу тайппара, социалистически содружества мехкашеи машар безача кхыча паччахьалкхенашеи йизза хьалдаьца Советски Союза машаре инициативаш къоабалъяь тIаийцар ООН дукхагIа болча членаша, ЦхьоалагIча комитета резолюцеша-рекомендацеша чулаьцай уж.

Святослав КОЗЛОВ,
АПН политически обозреватель.

Тхога язду

Дика хоамаш

Шаьла района «Автуринский» совхоза кхаш леладераш 4000 гектар зяба лаьтта аха дезаш бар. Из дерригa лаьтта хІанзле бокъонца аьха баьннаб уж.

Лаьтта оахача къаьстта дика къахьегарца белгалбаьннаб механизатораш Сайдулаев Шахид, Закаев Бексолта. Норма 4,5 гектар йолча 9—10 гектар лаьтта оахаш хиннаб уж хІара дийнахьа.

Царна тІехьа ца вуcаш дика къахьегаш хьавенав тракторист Джабраилов Іийса а. ХІара дийнахьа 9—10 гектар лаьтта оахаш къахьийгад цо.

ХІанз пятилетка шоллагІча шерага юртбоахама техника кийчъеш ба механизатораш.

С. САИДОВ.

●

ИттлагІча пятилетка хьалхарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра тІехьа яьржача социалистически яхье хьалхле лелаеш хьайоагІа «Котлоочистка» яхача ростовски участка Грозненски филиала коллектив. ХІанзле кхоачашдаь баьннаб филиала энергетикаш 1976 шера тІаийца хинна социалистически декхараш.

Дукха балхаш даьд къаьстта Нохч - ГІалгІайчен, Дагестана, Невиномысски ГРЭС энергопредприятешка.

Энергетикашта юкъе яьржача яхье къаьстта белгалбаьннаб яьш цІендераш Горский Андрей, Неприн Анатолий, Лучко Александр, воккхагІвола мастер Корнев Геннадий.

С. ХАЧАТУРОВ.

●

Кастта шу доал «Юбилейный» совхозе барзкъаш тега цех хьайийлла. Кхалнаьхеи маІача наьхеи хІара денна дукхагІа хул заказаш цига. Тахан уж пхи бІаьннега кхаьчад. Из иштта хІанад аьлча: из да цу цехера специалисташ шоай балхах дика кхеташ хилар, из безамца кхоачашбеш хилар бахьан долаш.

Цеха болхлошта юкъе хьакъоаставе мегаргва, масала, заведующи Григорий Мирзоевич Аветисьянц, мастераш Дудаева Малкани Аллахвердова Марини. Цу мастераша даьча барзкъашта чІоагІа раьза хул юртхой.

А. ШАМСУТДИНОВ.

Укх шера план массехк ди даьлча кхоачашъяь бовл Грозненски района «Ермоловский» совхоза хьайбаш леладераш.

Царна юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг лелаеш хьайоагІа доярка Дадаева Ташхо. Шера план 2550 килограмм йолча метта хІанзле кхо эзар гаргга килограмм шура яьккхай цо.

СУРТА ТІА: доярка Дадаева Ташхо.

Я. ЦУЕВА сурт.

САЦИЙТАЙ ТОЛАМ

Чуйица яьлар тха совхозе шекара свекла. Дог гІоздоаккхаш да беррига хьайийцача бІарччача боахама а, къаьсткъаьстача цун болхлошта а карагІдийнна толамаш.

Къаьстта белгалъяьннай Башуева Сацита, Ше гІулакх деш хиннача шин гектарах хІаране тІара 520 центнер эцаш свекла кхеяьй цо. Шаьла района «Джалка» совхозе эггара боккхагІа бола толам ба из.

Кхойтта шу да Сацитас шекара свекла кхею. ХьалхагІа цхьан гектара тІа бора цо болх. Балха опыт а говзал а хьаІайначул тІехьагІа шийторонашка а хьежа шин гектар хьайийцар цо.

Ди-буйса ца къовсаш цо хьинаре къахьегарах дика беркат даьлар.

— Башуева Сацийтах доккхал де йиш йолаш да тхо, — аьлар Социалистически Къахьегама Турпала звеньеваяс Муслиева Тамарас. — ХІара звено торо йолаш я цун толамга кхача.

З. БЕРСАНУКАЕВА.

КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАН

Ялхайтта шу даьша зІамига саг вар Плешаков Юрий 1942 шера «Коминтерна» цІерагІча ТЭЦ-е балха воагІаш. Къилбаседа Кавказе теплоэнергетика эггара хьалхара предприяти яр из. (хІанз ВІашагІтехача Грозненски ТЭЦ-а № 1 йола электростанци). Ха дІа ме йола хьаІоалора балха опыт, говзал. Цу хана денз энергосистеме къахьегаш хьавоагІа Плешаков Юрий. ХІанз «Грозэнергоремонт» яхача ремонтно-турбинни цеха слесарий бригадана керте латт из. Цун коллективо ду эггара чоалханегІа дола балхаш.

«Грозэнергоремонт» яха ремонтно - наладочни предприяти хьайийллача гІоне, 1955 шера денз, цига болх беш ва хьинар дола мастер. Балха опыт йола энергетик вай республике меттел Дагестана энергетикашта а вовз.

Дукххача шерашка энергетика хьийга къа эсхьа дайнадац. Дукха пачхахьалкхеи совгІаташ тийннад цунна пачхахьалкхено хьаьнала къахьегарах. Цунна еннай ши медаль, «Энергетика отличник», ИйслагІча пятилетка ударник» яха значокаш.

Ремонтно-турбинни цехе иштта цунца хьаьнала къахьегащ хьабоагІа балха говзал лакха йола специалисташ В. Нетреба, А. Жульков, А. Скляров, Н. Русов, В. Демушкин, иштта кхыбараш.

Х. СУРУДЖАНЦ.

ШУРА ТІАЕТТАЛУ

Дика къахьег укх деношка Сунженски района Кирова цІерагІча колхоза № 2 йолча ферма хьайбаш леладераша. Нагахьа санна октябрь бетта деннеи биісаннеи 1000 килограмм шура цар йоаккхаш хиннаяле укх деношка юкъера лаьрхІача ферме йоаккхаш йола шура 1680 килограммага дІакхоач.

Къаьстта дика кайоал доярка Л. Полушкинай, А. Варавай, А. Зязиковай, А. Барахоевай, иштта кхыбарий.

Хьайбашта доаггІача тайпара гІулакх ду бежа Іуша Ибрагимов Хаджеи Зязиков Борисеи. ЙоагІача рационахи ханнахьеи хьайбашта доакъар дІакхоачийт цар.

Хьайбаш леладераша хІанз доахача толамашта юкъе хьинаре дакъа юкъедихьад кхаш леладераша. Цар йоакхо ярах дика доакъара база хьахиннай ферме. Шортта силос, ча, кхыдола доакъар да тхога.

КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленумо беррига къахьегамхой тІахьийхар иттлагІа пятилетка толамца кхоачашъярца дІахо йодача хана вай пачхахьалкхеи экономически низ чІоагІбелгеи халкъа материальни культурни вахара хьалаш тоаделгеи Іалашдара.

Парте цу тІахьехама гІулакхаца жоп а луш Совета Іаьдала 60 шу дизара сийна къахьегама вахте эттай ферма коллектив. Къахьегаме керда толамаш дахарца, иттлагІча пятилетка заданеш ханал хьалха кхоачашъярца белгалдерхІ оаха из цІей.

А. УРОЖАЕВ,
Сунженски района Кирова цІерагІча колхоза профсоюзни комитета председатель.

Балха каяйла хьа, ПаьтІамат

КПСС XXV съезда решенеш вахаре кхоачашъеча шийгара доаггІаш дола дакъа юкъехьу Грозненски районерча № 1 йолча шурий совхозерча трактористкас Макаева ПаьтІамата.

БархІ класс йоаккхаше а трактористий курсашка деша яхар из. Уж йистеяьхачул тІехьагІа хІанз 3 шу да цо трактор лелаю.

КПСС членалла кандидат я из. Хургболча хьувкъама лард йолла аьнна, шийх бенна тешам бизза кхоачашбу Макаевас. ХІанз удобренешца лаьтта хьаьндеча отряде къахьегаш я из.

ПланагІа 30 эзар тонн йолча, ПаьтІамата болх беш йолча барт тайнача коллективо дІа а йихьа дІайоаржаяьй 45 эзар тонн совгІа органически удобренеш.

Цунца балха болча новкъосташа лоархІа а лоархІ из сий а ду. Техника массахана тоаяьи цІенеи хул. ХІара сменагІа йола заданеш 130—150 процент кхоачашъю цо.

М. ИЗМАЙЛОВ.
Грозненски юрта боахама управлене экономист.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

Чувенача сага тоам беш гІулакх дар, тайп-тайпареи чам болеи кхача цунна кийчбар, чухь хоза лостам баь, цІена хилийтар — иштта да Грозненски кафеи ресторанийн треста № 6 йолча кафе болхлоша шоайта хьалхашка уттаду керттера декхараш.

Уж дерригаш а сийленца кхоачашде низ дІакхоач цар. Цун дола тешал да кафе ухаш бола нах хІара дийнахьа алсамбувлаш хилар. Цунга хьежжа, дика толамаш карагІдувл коллектива производственни планаш кхоачашъеча а.

Ноябрь бовш кхоачашйир кафес товарооборота шера план, хІаьта пайда бара яр — 25 августе.

Дукха хІама карагІдаьннад продукцега дІадодар кходеча, наха лерттІа гІулакх дІакхоачийтача.

Кафе коллективана юкъе къаьстта белгалбаьнна дика къахьегаш хьабоагІа буфетчица Ибрагимова Яха, № 1 йолча павильона заведующи Гайсанов Къамбулат, повар Экиева Зулихан, иштта кхыбараш.

ХІанз пятилетка шоллагІча шера чотах болх бу кафе болхлоша.

А. ДЗЕЙГОВ,
№ 6 йолча кафе заведующи.

Варшавски договора тІахьехама лоархІам

Укх шера 25—26 ноябре Бухаресте хиннача Политически консультативин комитета совещане гулбеннача Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача пачхахьалкхений кулгалхоша Іалаьмате лоархІаме инициативаши практически предложенеши елар. Ядерни тІема кхерам дІабаккхара керда пайдана гІа баккха дага а болаш, уж кхайкаб Хельсинке ТІехьарча актана кулгаш яздаьча дерригача мехкашка хьалхагІа ядерни герз вІаши духьала доаккхаргдац аьнна декхар тІаэцара уж тІахьехаш. Цу гІулакха доаггІаш долча договора проект дІачуеннай, хІаьта из договор даьчул тІехьагІа цо цІенхаштта новкъостал дергдар дунеи халкъашта кхерамзлен тешами дукхагІа хилийтара.

Цу тайпара гІа баккханза барг ца хилар хьалхадаьккхад герзаш тІа-тІа дукхагІа Іоадеш латташ хиларах сахьовзадаро. ТІема кийчо ярга Іалаьмате дукха ахча дІаухийт. Адамаш хІалакдеча герза низ тІа-тІа боккхагІа хул, хІаьта европейски континенте чугулъяь латт хІанзарчар тайпарча, ядерни дараш а тІехьа долча, герзий эггара низ болашагІа йола арсенали уж юкъелаха кийча дола герзашцара низаши.

«Уж предпосылкащ, — белгалдаьккхад Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача пачхаьалкхений Деклараце тІа, — дерригa халкъаш машарца, тІема низаш вІаши духьала оттадаь лоаттаделгеи тІема кхерамаши дунеи халкъашта юкъерча вахара юкъера дІадахарца, моллагІа тІема хьисапера дов дерригa дуне хІалакде тарлуча ядерни катаклизмага дала мегаш йола ядерни зама хьатІаэтта хиларах латт».

ТІа-тІа унзарегІа хулаш боагІа из кхерам болаш хиларах кхоккадеиа Іац гІулакх. Юкъарчал доацаш бола кхерам сенах латт аьлча, из латт, ядерни тІом хьоабелга аттача доаккхащ дола хьалаш хьахилийтара НАТО блоко дІахо а тІагІертта къахьегаш хиларах.

НАТО деятелаша эггара хьалхарча аргІанна йоакхо еш дар, — из да, хІанза заседани яь яьннача НАТО ядерни планироване группа тІеххьарча коммюнике тІа дІаяздаь латтача тайпара, «союзни стратеги хьаллоаттаяра ца хилча даргдоацаш лоархІача тІемашка ядерни низий потенциала эффективность тоаяра» чакхдоахаргдола гІулакхаш кийчдар. Белггала аьлча, цун маІан да, блока генеральни секретара Лунса баьча хоамах хьагучох, Малхбузен Европе ядерни боеголовкаш йоахкача ткъамаш тІарча американски ракетий системаш Малхбузен Европе дІаоттаслга.

Блок ядерни герзаца кийчъелга керттерча даькъе США тІахьожама кІаллатташ хиларах, отта доагІаш отт хаттар: 1973 шера яьча йовзаш йолча советско - американски соглашене тІа дІаяздьча тайпара, ядерни тІом хургбола гІулакх ца нийсдалийта аьнна США-с тІайийцача декхарашца мишта таръергья НАТО ядерни амбицеш?

Дукха ха йоацаш керда хержача президента багагІа гІолла США хьакхайкадир, дунен халкъашта юкъерча гІулакхашка «атомни герзах тийша хулга кІезигдара торонаш Іомас» дага хилар. Цу ханна белгалдаьккхар, нагахьа санна из вІаштІехьа доаладелча, цунах «доккха хІама карагІдалар хургхилар».

Американски политика атомни герзах тийша йолга бакъ хилар ше тоъал дика кхетадеш да. ХІанз цига этта хьал, хьагучох, миштад аьлча, ше лаьрхІар кхоачашдарга долха наькъаш политико хержац, цудухьа политика ше герзо лелаеш я. Цу гІулакха герза довла кІалхара довла, хІаьта долче, политикера дукхагІа йола моттиг кхыча машара средствашта дІаяла уйла хиларо машар беза болаш мел бараш гІадбигар мара кхы де хІама дац.

Политика из дале а е кхыдале а долча герза тайпах тийша хулга массадолча хІамал аттагІеи дикагІеи дІадоаккхалургда из юкъе ца дакккха дош даларцеи дІадаккхарцеи. Цхьабакъда США, гучох, кийча яц из проблема хоадамболлашн цу сахьатеи къоастае. Цига хІанз укх сахьата герзах тийша хулга кІезиг - кІезигагІа мелдеш мелдар дикагІа лоархІ.

Цхьабакъда натовски инаралашта мегаш бац из никъ. США-и НАТО кхыдолча мехкийи политика стратегически средстваех тийша хулга мелдаларгеи кІезиг-кІезига еш уж кІезигъярген хьежжа «тІемашкара ядерни низий потенциал» ондаяккха гІерт НАТО штабаш, хІаьта цу тІема блока планашка, ховш ма-дарра, цу гІулакха хержа моттиг Европа я. Цу тайппара, ядерни низий бІарчча баланс хувца ца луш юсаргья, Европе «доазув долаш бола ядерни тІом» хилара кхерам боккхагІа хулаш цигахьа дІачуялар мара хІама хургдац аьнна хет царна. Цу тайпара идеяш, гучох, мегаргйолаш хургъяр цхьан ханна шоаш ядерни тІема юкъеозар кхераш болча США-рчарна а хІаьта иштта хургдолчуи уйла ца а еш, ядерни лака тІа пІелг ца биллача са ца тохалуча Малхбузен Европерчарна а.

Цу тайпара идеяш хозахета дагадеха хІама ца хиларах дог тешаду цхьайолча факташа. Царех я масала, малхбузенгерманска инарала К. Шнелла — цхьа моллагІа вола юстарара теоретик а воацаш, Европа центральни зонерча НАТО вІашагІтехача герзашцарча низий главнокомандующи волчун — концепция. Инарала дІадех, нагахьа санна гипотетически дов ийккха моттиг нийслой «ядерни герз сихха юкъедаккхарах йола решени тІаэцара процедура кІаьдъелпа» (бакъда, цо дувцар «тактически» герз да). КІаьдъяр мишта хила дезаш да аьлча, ядерни тІом хьоабарах йола решени океанал дехьара ца а йоагІаш, тІехьа ца а тетташ цу цхьан метте е езаш хилар да. ТІаккха-м, шоай герзах тайша хулга дІа а даьккха, американцаш боарам боацаш чІоагІа тІом хьашт долчеи решени сихха елга дезачен натовски, эггара хьалхарча аргІанна малхбузенгермански, полководцех тийша хург ма барий.

ХІанз, ядерни герз дехканзеи герзашцарча низий арсеналашкара дІадаккханзеи долча хана, из юкъедаккхара кхерам дІабалац. ХІаьта «тактически масштабе доазув дола ядерни тІом» бара идеях лаьца аьлча, из корта боацаш хилар Іилжан ларда тІа а дегІа хьехьежа дукха ха я.

«Европа территоре тІа ядерни герз юкъедаккхарах йола уйла ше чІоагІа кьиза хет советски наха. Боарам боацаш готтяген цІи ялера кхерамеи хинна дІаэттад европейски цІа. Нагахьа санна из цІи белггала йоале, из йосе низ кхоачаргболаш йола пожарни команда я а яц, хург а яц»- Европа коммунистически болхлоча партей Конференце КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева аьнна уж дешаш дицде дагІацар цхьанна хІамаи хьисап а доацаш ядерни тІема планаш кийчъеш бараша.

Святослав КОЗЛОВ.
АПН политически обозреватель.

Ярославски моторни заводе хьаяьи газотурбинни автомобильни двигателий хьалхара образецаш. Кердача мотора низ — 1100 говра низ.

Ярославски моторащ тІалатташ йола БелАЗаш шерра пайда эцаш лелаергья Къилбаседа, Дальни Востока районашка, БАМ буллача моттигашка.

СУРТА ТІА: МАЗ-а шассеш тІа оттаяьча кердача газотурбинни двигатела тохкамаш деш да.

С. МЕТЕЛИЦА сурт.
ТАСС фотохроника.

Доазол дехьара

Электрокарийи мотокарийи Софийски институте хьаю ЭЛМО яха дукха электромобалаш 1, 1,5, 2, 2,5 тонн мухь кхухьаш хургья уж.

СУРТА ТІА: ЭЛМО-1000 яха электромобиль. Пловдиве хиннача дунен халкъашта юкъерча XXIII ярмарке дошо медаль еннай цу машина.

БТА—ТАСС сурт.

«Яваш»—Советски Союза наькъашка

Из ди ханахьа дицлургдац Тынец-на - Сазаве яхача чехословацки городерча «Ява» яхача мотоциклетий завода сборочни цеха болхлошта. Іуйрийна денз шІаккха а ца хиннача тайпара дукха нах бар цига. Къаьстта дукха гулбеннабар уж металлически табличка тІа латташ 1.000.000 цифр а йолаш йола цІе мотоцикл конвейера тІа гучаьянача хана. Из яр Советски Союза лаьрхІа хьаяь миллионни мотоцикл. Эггара езагІа йола минут хьатІаотт- Зданек Новотный, социалистически къахьегама Бригада кулгалхо, юбилейни машин вІашагІъелле воал. «Таханара турпал» рулах боаллаш аргІерча зизай цІов а болаш, детташ тІоараш а локхаш духовой оркестр а йолаш арайоал цехера.

...Дерригача дунен тІа йоизаш я «Ява» марках йола чехословацки мотоциклаш. 120 мехко ийю уж. Дунен халкъашта юкъе хьалхаяргах машинаш хоххача хана цу башха-дикача машинашца цкъа санна дукхаза а дунен тІа эггара лакхагІа йола призаш яьхай — «Дерригдунен трофей», «Дото ваза».

«Ява» яхача заводо Советски Союзаца — цун керттерча заказчикаца — цхьана леладеча гІулакхаша предприяте исторена юкъе къаьстта моттиг дІалоац. Цу марках йола мотоциклаш вай мехка чІоагІа могаеш хилар вІалла дувца эшаш а дац. Из геттара дика хьахьокх цифраша. Нагахьа санна заводо 1946 шерагара 1957 шерага кхаччалца СССР-е 1400 мотоцикл йитаяле, дІадахача пхе шера 300 эзар гаргга машин ийцай Советски Союзо. Шин мехка юкъе йІаьххача хана яьча соглашенега хьежжа укх пхе шера вай мехка йоагІаргья «Ява» яха 350 эзар гаргга мотоцикл.

СССР-а лаьрхІа миллионни мотоцикл яр «Ява-350634». Из —кердача ноахала эггара хьалхара машин, чехословацки машиностроене йІаьхий опыти традицешн шийна чулаьца завода конструкторий инженерии уйлаи беркат- Цун совленаш — из, тешаме хилар, чоалхазне конструкци (долче, гІулакх дара атто), хІаьта кхы мел дар ше долаш, тІера хоза куц.

Цхьабакъда заводе конструкторски уйла даим творчески кхоххаевна я. ХІанз ватмана тІа керда машин хьахулаш латт, хьатІадоагІача шера арахеца йолае лаьрхІад из. Советски Союзе а йоагІаргья из.

«Советски эцархоша тхоай традици могаеш тхона чІоагІа хозахете а, оаха карагІдаьнначох кхоачам ца а беш, халданза уйла тІайохийт из эргайоахаш тоаяра, — йоах «Явай» керттерча конструктора Ян Кржевка. — Эггара хьалхара тха «Ява-250» а «350» а яха машинаш 1955 шера аха йоладеннай СССР-е. Цу хана денз цар конструкцена юкъе дукха хувцамаш дихьад. Дунен мотоциклостроени шерра гІа а боахаш дІахьалхашкахьа йодаш ма латтий. Советски Союзе тха машинаш мишта лоархІ харо хьахьекхад- уж городе меттел, юрташка а ийе баьнна хилар. Цу мотоциклана дІахо модернизаци яр нийсагІа а лаьрхІа, оаха керда модель хьаелга соцадаьд. Цун конструкцена юкъейихьай эггара хьалхарча аргІанна дукхьал советски эцархошта мегаргйола решенеш. Уж ма бий тха продукци керттерча даькъе иІеараш. ЙІаьххача ханна телача доккхийча советски заказашо тхога йиш хулийт производствана планировани е а толаме дІахьалхашкахьа аха а».

«Ява» яхача заводо хьинарен беркатея цхьана гІулакхаш леладу Серпуховерча мотоциклостроене Іилма - тохкама институтаца- Дукха ха йоацаш цхьана болх дІаболабаьб советски чехословацки специалисташа цун тайпара кхыъкхе машин 1977 шера хьаяра.

Прага.

В. БЕСКРОМНЫЙ,
ТАСС корреспондент.

ХЕЛЬГЕ ЯХАЧА ГІАЙРЕН КЪАЙЛЕ

Дерригa а, дукхагІча хана нийслуш ма-хиллара, дагалоацаш дІадоладелар. Хельге яхача (йисте уллаш столица Стокгольм а йолаш болча Меларен яхача Іама юкъе ягІача) зІамигача гІайрен тІарча фермера, лаьтта оахкаш из воаллаш, ший тайпара кеп йола кода корабаьб. Корааьча хІамах тамаш а яь, Стокгольмерча исторически музее йихьай цо из. Цу белгалдаьннача дийнахьа дена 26 шу даьннад.

Цу шерашка алхха лоалаяь хІамаш хьаю кепаш 10 эзар гаргга кораяьй гІайрен тІара. 200 тайпара хІамаш кепаетташ хиннай цар чу. Аьшк лоала а деш кепаеттаяш хьадаь урсаш, тІаьскашта юкъе доагІаду бронзови гебагІаш, чкъаьрий лувца мІараш, Іай гІор яьча новкъа гІолла лелача хана ца лувжийтар дукъа говрий баргашта дийтта шоай тайпара аьшка лахаш, кемаш деча пайда эцаш леладаь металлически хьастамаш, цІагІа лелаю хІамаши пхьегІаши, топпара хІамаш — кораяь уж еррига хІамаш, археологашта гучадаьначох, V бІаьшеренера я.

Малаш хиннаб пхьараш, хьан говзача кулгаша яьй уж ерригаш а?

Историкаша тешал ду V бІаьшерене цу районе яхаш шира чa скандинавски племенех цаІ — свионаш — хинна хилара. Частни доалахье йолаеи племенной знать хьакъаьстан ха хиннай из. Хельге яхача гІайрен тІара кораяьча дукххача хІамаша хьахьокх, нажаргийи лоалаяь хІамаш кепаеттача мастерскейи дай цу ханага диллача бІаьхий нах хинна хилар.

Укхаза даьча балхаша хьахьекхар ширача скандинавий гонахьарча дуненца бувзамаш хинна хилара. Хельгера кораяьча шоай тайпарча хІамашта юкъе — Къилбаседехьарча Индера Будда бронзови бІалгІа, римски дошои дотои къаьста ахча, Египтера бронзови кода, дуккха кхыйола хІамаш.

400—500 шерашка Хельге цу ханарча Къилбаседеи йоккхагІа йола торговии промышленнии центр хиннай аьнна хеташ да. Цхьабола шведски купецаш кхыметтел Іарбий Малхбоалеи мехкашка а кхоачаш хиннаб.

ХІанз а тІехьа ховш дац Хельге хІама дІадаьнна хилара бахьанаш. ХІанзчул тІехьагІа цу хаттара жоп далеи гІайрен кхы а дукха къайленаш хьагучаяхеи еза Іилмахой, Швеце исторе из тамашийна оагІув йийша дІачакх а яьккха.

Стокгольм.

Н. ВУКОЛОВ,
ТАСС корреспондент.

Калейдоскоп

ШИЙ ТАЙПАРА ГАНЗ

Дукха ха йоацаш Польски Татрашкара Морске Око яхача Іама бух цІенбеш боахкача хана ши тази йоккха даьттадеттарги йизза., къаьста ахча хьалтІадаьккхад. ДукхагІлола ахча цаІ а шинь а злотых йолаш дар. Цхьабакъда царна юкъе хиннад лираш а, шиллингаш а, кепигаш а, форинташ а, кронаш а, маркаш а, кхыдараш а. Цу дешо хьахьокх хи чу ахча чутувсара Іаьдал дунен халкъашта юкъе дІадаьржа хинна хилар. Іама бух тІара дерригаш а хьалдаьхараш 15 эзар злотых да. Из ахча Польски Татрашка бера унахцІенон Центр хьалъяра фонде дІачуденнад.

(«Польское обозрение»—АПН).

✦

СИЙЛАХЬ ПРИЗ — ФИНЛЯНДЕ ПРЕЗИДЕНТА

Дукха ха йоацаш Драммен яхача норвежски городе чакхъяьннай «Драфния-76» яха Скандинавски мехкий традиционни филателистически выставка.

Хьажа чуухача дукхачар къаьстта чІоагІа безам тІаболаш яр «Европерча кхерамзлени цхьана гІулакхаш леладареи дешашта йола совещани» яха тематически экспозици.

Цун эггара хьалхарча шин стендо дувцар лоархІамегІарча исторически событей хьакъехьа: фашизм эшаяреи дунен шоллагІа тІом чакхбалареи хьакъехьа. ООН хьаяреи цун гІулакхийн хьакъехьа, европейски континенте яьча керттерча политически, экономически, тІема соглашенешта кулгаш яздара хьакъехьа.

Къаьсттача раздело дагайохийтар ерригевропейски совещани кийчъяреи чакхъяккхареи тайп-тайпара стадеш.

ЯлхлагІчо, тІеххьарчо, къаьгга хьахьокхар Хельсинке кулгаш яздаьча ТІеххьарча акта керттера положенеш.

Экспозицеш боккхача художественни маьхеи лоархІамеи хилар белгал а доаккхаш, норвежски прессо «хІанзарча исторе гІордаьннача документа» санна маІан дир цун.

Выставка дунен халкъашта юкъерча жюре къаьстта сийлахьа приз хьожаяьй маркай ший тайпара коллекци йолаш волча Финлянде президента Урхо Кекконена.

Осло.

В. ВАРЕНОВ,
АПН соб. корр.

✦

ХЬАЬКЪАЛЕИ ІОВДАЛЕИ ЧЕШ

«Официант, са супа чу идиот йоалл». Мичигански университета профессора Адон Гордуса хетачох, цу тайпара цІогІа кастта хаза тарлу цхьан американски ресторане. Тайп-тайпарча наьха хиннача 800 совгІча тайпарча чешта тохкам а баь, профессора вывод яьй, цар химически составах сага хьаькъал мелла ха йиш хиларах. Уйла еш болча наьха чешца, йоах Гордуса, цинки цІастеи дукхагІа да.

(АПН).

ИШТТА МАРА БОЛХ БЕ ЙИШ ЯЦ ТХА

Чакхдоалаш латт иттлагІча пятилетка хьалхара шу. Дукха дика гІулакхаш карагІдийннад укх шера советски наха. Ханал хьалха кхоачашдаьд цар шоаш тІаийца социалистически декхараш. Дукха ба хьоггехье денз пятилетка шоллагІча шера чотагІа къахьегараш.

Дерригача советски адамаша санна, дикача къахьегама совгІаташца накъадоаккх ер шу тха ферма коллективо. Оаха а кхоачашдаьд ханал хьалха тІаийца хинна доккхий социалистически декхараш.

Ховш ма-хиллара, районе хьалхле лелаечарех цаІ я тха ферма коллектив. Укхаза къахьегаш ба районе меттел ерригача республике а цІи хеза бола доярка. Уж ба СССР Лакхехьарча Совета депутат Даурбекова Зина, Тимурзиева Роза, Балхаева Дуги, кхы дукхабараш. Уж ба тха ферма сий лакха лоаттадераш.

Укх шера къаьстта дика къахьийгар вай лакхе белгалбаьхача дояркаша. Ханал хьалха кхоачашдаьд цар шоаш тІаийца хинна доккхий декхараш. Масала, Даурбекова Зинас цхьайтта бетта шийх хІара Іаттагара 5000 килограмм гаргга шура яьккхай, шера план, 2200 килограмм йолча. ХІаьта Балхаева Дуге цу юкъа 3262 килограмм шура яьккхай хІара ший Іаттагара. Иштта ханал хьалха ший декхар кхоачашдаьд Тимурзиева Розас а. 3548 килограмм шура я цо ший групперча хІара Іаттагара цхьайтта бетта яьккхар.

КІезига бац тха ферме цар санна хьинаре къахьега къона дояркаш. Цар говзал хьаІомаю боккхагІчаргара.

Сона сайна цІаккха эхь хетац цаховр царга дІахатта. Чехка йода со эшаш моттиг нийсъелча Тимурзиева Роза йолча. (Из яр со эггара хьалха укхаза балха йоалаяьр). Розай хьехам сона накъа а боал. Цудухьа са вІаштІехьдаьлар иттлагІча пятилетка хьалхарча шера тІаийца хинна социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашде. ДІабахача цхьайтта бетта сай групперча хІара Іаттагара ши эзар совгІа килограмм шура яккха вІаштІехьдаьлар са. 1800 килограмм шера плани 2000 килограмм декхари хиннача.

«Саго дергдоацаш хІума дац, цун безам хилча», — аьл наха. Цул нийсагІа хІама дац. Да я дац саго дергдоацаш цхьаккха хІама. Из гІулакх дика кхетадеш ба тха ферма хьайбаш леладераш а.

КПСС XXV съезда решенеш кхоачаш а еш, иттлагІча пятилетка шоллагІча шера кхы а дикагІа къахьега лерхІаш ба тха ферма къахьегамхой. Тхоай низи хьинари кходергдац оаха дІахо кхы а дукхагІа толамаш дахара. ХІаьта иштта хила доагІаш а ма-дий из, Октябра 60 шу дизара дикача толамашца накъадахара шерра яхь йоаржаяь инициатораш тхо хилча хІаьта а.

И. ТИМУРЗИЕВА,
«Октябра 40 шу» яхача совхоза Долакха - Юртарча ферма доярка.

75 миллион саг чувоагIа хIанз эскара, авиацена, флота гIо деш йолча Ший лоIамерча обществана — СССР ДОСААФ-а. 1970—1975 шерашка общества спортсменаша дунен халкъашта юкъерча спорта технически тайпай йоккхийча яхьашка 600-зза дакъа лаьцар — царех 512-зза командин а хIаране а зачете лаьрхIача кот а баьлар.

Парашютни спорт — спорта технически тайпашта юкъе эггара чIоагIагIа яьржарех цаI я. ДОСААФ авиаспортклубаш хьайниллай союзна республикай ерригача столицашка, дуккагIйолча областной центрашка. Цига безам болчун мах боацаш ше хержача спорта тайпах — парашютни, самолетни, вертолетни, авиамодельни говзал Iомае йиш я. Геттара кIезига ба бовзаш бола спортсменаш — цIи хеза летчикаш, парашютисташ — ДОСААФ-е шоай никъ дIаболабанза бараш, шоай хьалхара толамаш бахьан долаш хIаьта а цунна декхарий боацараш.

ТIеххьара Итале хиннача дунен чемпионате парашютни спортагIа СССР сборни команда цIаькха а котъяьлар. Цун толамий лард — ДОСААФ парашютистий, дуккха эзараш нах юкъе бола эскар.

СУРТА ТIА: абсолютни шин чемпион Итале дунен хьалхле йоаккхача яхье котваьнна Черниговера Сурабко Григорийи (аьттехьарвар) 1976 шера мехка чемпион спорта заслуженни мастер Сызранера Осипов Анатолийя. Осипова цу тайпара кхы йоацаш рекорд яьккхай: парашютаца 7000-зза чу кхоссавеннав из. Цу тайпара рекорд дунен цхьаькхача спортсмено яккхарах хIанз укх сахьате кхера дезаш дац.

Р. ШАМСУТДИНОВЕИ
Г. ПУНЕИ сурт.

ТАСС фотохроника.

ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНИИ ПАТРИОТИЧЕСКИИ КХЕТАМ

Ленинградерча комсомольцаша дIадоладаь «Октябра — 60 ударни кIира» яха патриотически гIулакх хьал а лаьца, хIара кIирах дика а геттара дика а дешаш дола кIира — Советий Iаьдала кIира де социадаь тха дешархоша, цох шоай эггара хьалхара патриотически декхар а лоархIаш.

Цу хьакъехьа берашта боккха кхетам лу эрсий мотти литературен хьехача тха преподавателаша И. Г. Яценкос, Г. А. Нестеровас, кхычар. Шоай урокаш тIа цар дувц вай Даьхе ший лоIаме а советски нах кортамукъа а хилийтар духьа шийса Сталинграда юххе фашисташта духьала майра тIом беш дIадениача турпалах Нурадилов Ханпашех, ишта Сийлахьбоккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лоацаш хиннача, тайптайпарча къамех болча къонача турпалех Володя Дубининах, Марат Казейх, Грипа Акопянах, кхычарех. Цар дувц ерригача дунен тIа халкъашта юкъе машар хилийтара тIехьа къовсам лоаттабаь барех.

Берашта интернациональни кхетам луш шоаш беча балха тIехьа тха классин кулгалхоша ларде лувц В. И. Ленина къамий деша хьакъехьа яьхараш.

ХIаьта ишта Сийлахь-воккхача баьчча цун соратникийи вахар а революционни гIулакхаш а.

Дукха къамаш дахаш боккха мохк ба вай Даьхе, ерригача союзни республикай берий доттагIал тоссадалара, чIоагIдара мел эшар лу цо. Цунца чIоагIлу дешархой патриотизм, дерригa советски халкъаш цхьа дезал хиларах йола уйла. Хьехархоша берашта кхетам лу кхыча къамех бола нах лоархIа саг мара коммунистически общества член хила йиш йоацилгах. Из тайпа болх бу классе, звене, отряде.

Тха школе болх беш я Ю. А. Гагарина цIерагIа йола интернациональни доттагIала клуб. Тха пионераша письмош кхухьийт кхыча республикашкарча а мехкашкарча а берашка.

«Вай Даьхе Советски Союз» яха заседани хиннай КИД-е. Цига дийцар вай мехка мел дахача халкъий юкъарча даьхенах, форма тайп-тайпара а йолаш, чулоацам цаI а болаш долча советски литературах, искусствах, вежарашха республикай берий вахарах. Ишта клуба заседанешка лувш пионераша доазол дехьарча шоай доттагIех.

«Орленок» яхача ерригсоюзни пионерски лагере хиннача Меркулов Олега, Темирнера Галяс, доазол дехьа баха хиннача хьехархоша Н. В. Пущина, В. А. Чавдара, Л. В. Куралоавс даьча къамаьлашка чIоагIа ладийгIар тха дешархоша.

Тха дешархоша письмош язду кхыча мехкашкарча школашка, цига деша дагIача берашца хьоашал тессад, царца йоазонцара бувзам лоаттабу, дIа-юха довзийт шоай пионерски вахар, дешар, кхыдар. ХIаьта КИД-а кулгалхочо Г. Н. Руденкос цу гIулакха дика кийчбу ший корреспонденташ, миштa а сенах а язде деза дIахьех. Доазол дехьарча доттагIашка ухийта письмош дувцаш къамаьлаш ду КИД-а заседанешка.

Ше беча балха тIехьа КИД-а боккха пайда эц «Пионерская правда» газета тIа араювлача вай мехкарча пионерийн доазол дехьарча дешархойи долча вахарах язъяьча материалех. КИД-о ший болх бу секцешта биийкъа, цхьабараша Iомаду шоаш хьоашал лоаттадеча мехка истори, литература, искусство, вокхар — шоай доазол дехьарча доттагIий иллеех, халхарех, стихаех латта концерт кийчду, кхоалагIбараша — стендаш кийчду, биьлагIбараша — читательски конференцеш ю.

Дешархошта патриотически интернациональни кхетам балара боккха лоархIам болаш я английски немецки мотт хьехаш ю урокаш. Цар тIа цу меттала дувц доазол дехьарча мехкий вахарах, «Московски кердадараш» яхача английски меттала арадувлача газета тIа йола материалаш ювц. Цу газета тIара дувц советски наьха вахаре а социализма мехкашка а хулача лоархIамеча событеех, вай мехка баьхка хиннача туристаша, кхыча хьашаша вай мехках яхараш доаладу.

Лоалахарча вежарашха йолча республикай пионерашца хула вIашагIкхетараш, шоаш мукъадовлара тIехьа къовсам лоаттабеча халкъашца бартцхьоагIо хилара хетаяь ю митингаш традиционни гIулакх а хинна дIаэттад школе.

Хьехархоша шоаш урокаш еча хана а классе боацаш беча кхетама балха тIехь а дешархошта чуйоссаю доккхий а зIамига а къамаш лархIа дезаш хилара уйла, цар дика традицеш лархIа езаш хилара уйла.

А. АЛЕРОЕВ,
МагIалбика № 20 йолча школа директор.

ДОТТАГIАЛА БУВЗАМАШ ШЕРЛУ

Йоккха еце а хоза кийчъяь я Грознерча музыкальни училища интернациональни доттагIала клуб. Ши шу мара дац из вIашагIъелла, цхьабакъда дукха доттагIала бувзамаш тоссаденнад кагирхой вай мехкарча а доазол арахьарча а кагирхошца.

Клуба балха лостам телар а доал дер а цун президент комсомолка Захарова Елена Николаевна я. Из керте латтача совета хьинар дола членаш ба студенташ Петрова Ира, Чахкиева Наташа, Махукова Ирина, Авсаджанова Людмила, ишттa кхыбараш.

Дукха болх баьб кагирхоша вай моттигерча композиторех материалаш гулъеш, цар творчествах лаьца тохкама балхаш деш. Из болх хIанз а чакхбаьннабац.

Къаьстта лоархIам беш леладу «кидовцаша» Венгре кагирхошцара бувзамаш. Венгро-советски доттагIала коллективни членаш ба уж. Венгрех лаьца массехк альбом да клубе. Доккхача, хоза кийчдаьча альбомашка хьежача гургда Венгри фашистски гIаьрахоех мукъяьккхара Коталон 30 шу дизара хетаяь йола сувенираш. Царна юкъе да Венгре культура, промышленность, юрта боахам дегIабар дувцаш дола открыткаш, мехка къаьстта белгала йолча моттигий, Iаламa хозлений сурташ. Уж клуба яйтай венгерски кагирхоша. Къаьстта лелаю кагирхоша Венгре музыкальни культура ювцаш йола материал. Шоай аргIагIа клуба доакъашхоша а яхьийтай венгерски доттагIашта вай мохк бувцаш йола сувенираши открыткаши. Царна юкъера доттагIала бувзамаш денгара ди тIехье шерлуш а чIоагIлуш а латт. Цун тешал ду укх масало.

Училища «кидовцаша» хIанз кийчъеча интернациональни доттагIала сайрене бийхаб вайцига дешаш а болх беш а бола венграш, болгараш, вьетнамцаш. Уж тайпа сайренаши вIашагIкхетараши дуккхьашха чакхдоахаш бац студенташ. Интернациональни доттагIала сайренаш хьалха а дуккхазза яьй училище, кхыча мехкарча кагирхоша дакъа а лоацаш.

Кагирхой интернациональни доттагIала клуба новкъост я, хьехамча а, дуккагIа веза хьаша а ва Грозне вахаш вола художник Царицынский Леонид Иванович. Вай мехка тIом лаьттача шерашка Бухенвальд яхача фашистски лагере чуваьллав из. Цудухьа дукха хул цун дувца кагирхошца вIашагIкхийтача.

Фашисташа лийца баьхкача наха тIаоттадеш хиннача Iазапах, вай советски нах кагбе гIерташ цар деш хиннача низех, вай мехкахоша гойтача майралахи деналахи лаьца цо деча къамаьлага меттахьа ца хьовш ладувгI кагирхоша.

«Искусствас дIахо лоаттабу къовсам» яхача темах лаьца кагирхошта хьалхашка ше къамаьл деш Царицынске дийцар фашистски лагерашка чубоахкаше а искусства болхлоша моастагIчунца лоаттабеш хиннача къовсамах. Иллиалархоша фашисташта духьала дола, дунен тIарча къамаша барт чIоагIбар дIадехаш дола иллеш доахар, йоах Леонид Ивановича, композиторашa моастагIчоа ца еза произведенеш хьакхоллар, хIаьта художникаша моастагIчун къизал ювцаш дола сурташ дехкар.

Леонид Иванович Царицынский вовзаш дукха кагирхой ба Германски Демократически республике. Из цига массехказза хиннав. Музыкальни училища «кидовцашта» новкъостал ду цо царцара бувзамаш чIоагIдеча.

Бухенвальде ше чуваллара йола произведенеш хьокха увттаяьй художника ГДР а вай а кагирхошта хьалхашка.

ЛаьрххIа оттаяьча планагIа болх бу клубо. Цу тIа кагирхоша лаьрхIад: вай республика истори я цун сийлен моттигаш а йовза, лоалаха ухкача автономни республикай интернациональни доттагIала клубашца дIахо бувзам лоаттабе, г. Нальчика музыкальни училища кагирхошца творчески вIашагIкхетар чакхдаккха, вай мехкара пхийтта республика, царна Iилман культуран даькъе карагIдаьннараш Iомаде, ишттa кхы дIахо а.

Из берригa болх айхха бувзам болаш ба музыкальни училища перспективни планаца.

Ший кепайоазон орган я клуба. Цун пенгазета тIа я кагирхойн студентийн, дунен халкъашта юкъерча фестивалех, дунен тIара машар бахьан кагирхоша лоаттабеча къовсамах дувцаш йола материалаш.

Фуд шоай балха «кидовцаша» керттера лерхIаш дар? Из да хIара студента кагирхой дунен халкъашта юкъера демократически болам дIабовзийтар, интернациональни кхетам балар, дунен кагирхоша машари доттагIали бахьан лоаттабу къовсам дIабовзийтар.

Из болх хIанз мара боккъонца дIаболабаьбац клубо. Цу гIулакхо кагирхошкара дукха низ, хьинар дIадехаргда. ХIанз беча балхага хьежача тешам болийт шоашта хьалхашка оттадаьча декхарех лоархIабала цар низ дIакхоачаргхиларах.

С. ШАДИЕВ.

ТЕАТР, ПЬЕСА, НАХ

ХIара сага довш да, нагахьа санна драматурга дика язйича, режиссера ма-йоагIгIа оттайича, артисташа говза ловзайича спектаклага хьажа дог доагIаргдолга. ХIаьта царех кхы меттел цаI а доацаш хуле, тамаш я-кх цу спектакло наьха безам тIаозе.

Оалаш ма-хиллара, театра болх драматурга язъяьча пьесагара дIаболалу. Цулухьа театра болхлошта боккха кхаъ хул шоашта дика пьеса автора ярах. ХIара актер хул цу пьеса тIара шийна езаенна а шийна ловзалургйола а роль кхачарга сатувсаш. Цхьабакъда духхьал кхы дикагIъяраш ца хиларах театро эсала пьеса хьаийцача актераша режиссерага оалаш хоз: «Кхы аз хьайна даь во деце цу спектакла со юкъе ма-хьолахь. Цкъа цунга хьежачун кхы театре ва дог ца дарах кхер со».

Эггара тIехьа кхы де хIама ца хиларах (режиссера мичахьара яхьаргья йоацаш йола дика пьеса) пьеса оттаяра болх дIаболалу. Цу тайпарча пьесашта юкъе хул кхыча республикай драматургаша язъяьраш а. Цкъаза царех а кхоачам ца бича валац, хIана аьлча вай моттигерча драматургий яраш царел а эсалагIа хуландаь.

ГIулакх ишттa хилар бахьан долаш театра ерригa а хIана яц аьнна йола репертуар хьалйизай кхыча къамий авторий пьесаша. Вежарашха долча къамий драматурги театре хила ягIац яхилга дац из. Театра репертуаре ларде ядараш къаман драматурге пьесаш хила еза яхилга да. ХIана аьлча, тIаккха мара ший сурт-сибат дола творчески коллектив а къаман театр а хилац цупах.

ХIаьта вай республике а болаш ба дуккхача хана денз театраца болх баь бола драматургаш. Масала, Х. Ошаев, Н. Музаев, С. Чахкиев, А. Боков, А. Ведзижев, Б. Саидов, кхыбараш. Нохч-ГIалгIай театро увттаяьй цар пьесаш. Цхьабакъда тIеххьарча хана театраx къехкаш ба уж. Фуд цун бахьан, малав цу гIулакха бехке вар? Сона хетачох, бехке театр а я, драматургаш шоаш а ба. Царна юкъе-мабоагIгIа бувзам ца хиларах вай заман турпала. сурт-сибат хьакхоллара даькъе хайра хIама карагIдалац къаман театра. ТIаккха малашб театра сцена тIара вайна гуш бараш?

Царна юкъе дукха ба ширача замалахьа хинна рыцараш, паччахьаш, лордаш... Классика а хила еза театра репертуаре, цIаккха лоархIам боврабоацача классически произведенеша наьха театраца бола безам совбоах, царна театральни искусство хIоаргагIа йовзийт. Из ишта дале а берригача творчески болхлошта санна театра болхлошта а хьалхашка латта керттера декхар къахьегамхошта коммунистически кхетам балар да. Из декхар кхоачашдара театра дика пьесаш еза. Сага эшаш яц чулоацама эсала йола, цхьаккха тайпара гучайоалаш философски проблемаш йоаца, боккъонца долча вахара тара лесташ мара йоаца пьесаш.

Дикача пьесашка гIолла вахар дикагIа довза Iем, хьежанах санна, спектакль оттаю режиссер а цига ловза актераш а. Цу тайпара пьеса язъю драматург ше а хила веза кхычарна ца довзар довзаш, кхычарна ца гур гуш, хIаьта керттерадар да дуккхача наха хьашт дола дешаш дувца оттаде цунна вIаштIехьдалар.

Цкъа Х. Нурадилова цIерагIча театро вай моттигерча драматурга пьесах оттаяь спектакль яр сцена тIа йодаш. Цу спектакле дакъа лоацаш ца хиларах залера цунга хьожаш вагIар со. Сайна уллув ваьгIача сагага спектаклах фу хет хьона, аьнна хаьттар аз. «Ишта пьеса аз айса а язъергьяр», — юха йистхилар са лоалахо. Къамаьл дIадIаьхделча сона гучадаьлар из саг трактористалла болх беш хилар а ше Грозне нийсвелча каст-каста тха театре воагIаш хилар а. Театра балхах цо дийца цхьадараш харц а хетандар сона. Цхьабакъда цунна пьеса язлургйоацаш сайна хийттадале а цунца къовсанзар аз, хIана аьлча, корттерчох из бакълувш хиннадаь: спектакль я а яр цо ма-яххара хIана яц аьнна эсала.

Дика пьеса язъе атта дац. Из атта даларе ма-дукха хургбар-кх вай драматургаш. Цхьаволча драматурга массехк шу доалду пьеса язъеш, тIаккха мара хилац из ший балха раьза. ХIаьта из санна пьеса театрага кхаьчача цкъаза ишттa а нийслу. Спектакль оттаяь кIезиг-дукха ха яьлча язъяьча автора а оттаяьча режиссера а йоввзаргйоацача йоал пьеса. Цхьаволча актера беламе йоакхх ше ловзаю роль. Зале багIа нах белабе гIерташ цо ца деш хIама дисац. Цунна бала бац автора а, режиссера а, ерригача творчески коллективо а спектакле дерригa а теркалдеш, цунах цхьа дийна организм е гIерташ хьийга къа ше доаделта. Цхьабакъда цу тайпара моттиг стационаре атта нийслац, дукхагIча хана районашка тхо дахача хул из.

Кхы цхьаькха я белгалдаккха лов. Юрташка дахача кхай тIарча стане, зIамигача клубашка, цкъаза цхьаккха тайпара сцена йоацача ловзае езаш хул тхо спектакль. Кхетаде хала дац цига чакхйоаккхаш йола спектакль декорацеш кIезига хиларах, шаьрача ара шин пен юкъе санна а доацаш гулбеннача дуккхача наха сцена тIа дувцаш дар дIахозаргдолаш актерий йиш халлалца цIогIа хьекха дезаргах хьажа баьхкарашка ший спектаклаца дIаала тIийртар театра диззa дIаала вIаштIехь ца доалалга.

Из санна хIама къаьстта новкъа а хул, чIоагIа Iатгъа а Iатгъ театре шоай болх дIаболабеш болча институташ яьхача къонача актераштa. Шоаш Iомабаьча тайпара болх бе торо хилац цар. Цудухьа дукха ха яллехьа царех цхьаццабарий театрерча балхах дог эккх. Цунна уйла е еза театральни искусство вай республике дегIаахарах дог лазаш мел волчо.

Наьха санна проблема а хипна дIаэттад театре нах дукха ца ахар. Цунна бехке цхьадолча даькъе театр ше а да. ХIана аьлча вай лакхе белгалдаьха кхоачамбоацараш доахк театра репертуарах, из хержача хапа дика уйла яц цо мел дуккхача наьха теркам тIаозаргба.

Из проблема тха театра хьалхашка лаьтта ца Iеш массанахьа хIана яц аьнна латташ я. ХIанз массанахьа дIакхаьчай телевидени, хьалдаьд дукха кинотеатраш. Цу хьалашка хала да театра ший зал хьалйиза. Цунга кхача гIерташ йола коллектив декхарийла я геттара дика къахьега, наьха теркам тIаоза, цар уйла сомайоахе вахар довзийташ йола спектаклаш увттае. ТIаккха мара толама чам бовзаргбац театра коллектива.

Х. НУДУШЕВ,
Х. Нурадилова цIерагIча драматически театра актер.

ШАХМАТАШ

Грознерча шахматни клубе чакхйоаккхаш йолча маIача наха юкъерча республика чемпионате пхелагIа тур чакхъяьннай. Турнирни таблица хьалха латт спорта мастер А. Хаит. Цо яккха йиш йолча 4 очкох 3,5 яьккхай, цул совгIа цун аьттув бала йиш йолаш кхы а цхьа парти я цо Г. Мошповичаца ловзаяь яккханза.

Дика ловз укх чемпионате хьалхара разряд йола Х.-М. Ошаев. Цо кхаь партех 3 очко яьккхай, цхьа парти чакхъяккханза я цун. Ялхазза лайзав спорта мастер В. Дорошкевич. Цхьабакъда 3,5 очко мара яьккхац.

* * *

Чакхйоалаш латт Кердача шера хетаяь кагирхой шахматни турнир. Пхи тур лайза яьккхачул тIехьагIа хьалха баьннаб пхиппха очко яьккха З. Абаеви Б. Деткини. Царел цхьа очко мара кIезигагIа яц ворхI спортсменага.

В. ЖУК-ТРИПОЛИТОВ.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

ШОАНА, БЕРАШ!
ГРОЗНЕНСКИ ЦИРКЕ

Школашка Iан каникулаш йолча деношка — укх шера 29 декабре денз 1977 шера 9 январе юкъаччалца Кердача шера хетаяь йоккха программа

«ШИ ВОЛШЕБНИКИ ДОКТОР АЙБОЛИТИ»

дIахьоккхаргъя цирке.

Цига дакъа лоацаш хургба: Дед Мороз, Снегурочка, доктор Айболит, Хоттабыч, Лентяйка, бирса волшебникаш Камбулябрен Бамбулябрен, баба Яга, сакъердаме клоунаш, Азербайджански ССР заслуженни артиста М. Ширване хьалхленца биъ кога тIара «артисташ» — бегемот, зебраш, пони, сакъердаме маймалаш, кхыдараш.

Цирка программа йолалу 10, 12.30, 15, 17.30 сахьат даьлча.

Коллективни цирке бахара заявкаш а хьаийю.

ТЕЛЕВИДЕНИ

28 декабрь.
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Б. Т. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Б. Т. Уальд. «Мел лоархIаме да цIенхошта хилар» яха телевизионни спектакль. 10.55 — Б. Т. «БIаргагушдар — теша хала дар». 15.00 — Б. Т. «Саратовски миллионаш» яха документальни фильм. 15.15 — Б. Т. Шахматни школа. 15.45 — Б. Т. «Денала къамаьл». 16.15 — Берашта дола фильм. «Ши доттагIа» яха художественни фильм. 17.30 — Б. Т. «Говза кулгаш». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Б. Т. Берашта йола стихаш. 18.30 — Б. Т. Халкъа ашарий концерт. 18.50 — «Котало» яха полевяя почта. 19.20 — Б. Т. Центральни телевидене экрана тIа эггара хьалха. «Автомобиль, чIондирг, Клякса яха жIали» яха художественни фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Б. Т. Кинопанорама. Йистеьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

17.00 — «Хье вовза» яха художественни фильм. 18.30 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 18.50 — Кагирхой Iомабечун телевизионни университет «ЧIоагIале а лоравалар а.» 19.20 — «Сигале лаьттара дIайолалу» яха документальни фильм. 19.40 — Аьттехьарча фланге: радиотехнически завода коммунисташ. 20.10 — «Трасса» яха документальни фильм. 20.25 — Фильм-концерт.

I ПРОГРАММА
29 декабрь.

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Б. Т. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Б. Т. Мультфильмай программа. 10.00 — Б. Т. «Iаламе ашараш». 10.45 — Б. Т. «Кинонекъбархой клуб». 16.00 — Б. Т. «Балха тIаьхех» яха телевизионни документальни фильм. 15.25 — Б. Т. «Зурманчаш, шоаш доля моттиг хьайовзийта». 16.10 — Б. Т. Берашта дола фильм. «Шин океана къайле» яха художественни фильм. Хьалхара сери. 17.50 — Б. Т. «Iилма. Техника. Прогресс». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Б. Т. «Оаха халхараш а ду, иллеш а доах». 18.30 — Б. Т. 1976-гIа шу накъадоаккхаш. Передача дIахьу КПСС Центральни ревизионни комиссе члена, Социалистически Къахьегама Турпала Черднинцева. 19.00 — Б. Т. «Спортлото» тираж. 19.15 — Б. Т. «Безам» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Дикача наькъа тIа хилда». «Лихачева цIерагIча автомобильни завода къонача болхлошца вIашагIкхетар. Йистеьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.30 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.50 — Киножурнал. 19.50 — Дунен халкъашта юкъерча туризмах йолча Нохч-ГIалгIай отделене бюро председатела Чонтарева беседа (нохчий меттала). 19.10 — ЗIамига бераш, шоана. 19.20 — Техникана ремонт яра тIахьожам лоаттабу. Рейд. 19.45 — Фильм-концерт.

РАДИО

28 декабрь.

6.30 — Итогаш а декхараш а. КПСС обкома секретара Баматгиреева выступлени. 6.45 — Кердача толамашка Юрта къахьегамхой дош (эрсий меттала). 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.26 — «Сердало» газета обзор. 7.32 — Хоамаш. 8.25 — Шоана дукха деза иллеши ашараши (эрсий меттала). 9.15 — Сенца белгалдаьннадар дIадаха шу. Тха интервью (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала). 9.35 — «ХIара балха денна — дикала Знак». Къамаьлаш лу социалистически яхья доакъашхоша (эрсий меттала). 16.00 — Турпал — къахьегама саг. Микрофона хьалхашка ба йоазонхой (нохчий, гIалгIай меттала). 16.20 — ИттлагIча пятилетка ударникаш шоана дола концерт. (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

газета обзор. 7.26 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.32 — Хоамаш. 8.25 — Юртарча коммунистий кердача шера йоакхонаш. «Грозненски шурий» совхозера передача (нохчий меттала). 8.40 — Иллеши, ашараши, халхара ашараш (нохчий меттала). 9.15 — Боахама гIулакхаш пайдане а дика а хилийтара хьакъехьа КПСС Центральни Комитета Октябрьски Пленум (эрсий меттала). 9.30 — «Халкъа илле хьакъехьа радиоладувгIархошта» яха музыкальни передача (эрсий меттала). 16.00 — «Кагирхой Iомабечун дика дог» яха Албогачиева очерк (эрсий меттала). 16.15 — КПСС 25-ча съезда сацамаш кхоачашде. Итогаш догIиздоаккх. «Электроинструмент» завода парткома секретара Местоева выступлени (гIалгIай меттала). 16.30 — Ашараш 16.45 — Юрта къахьегамхоша рапорт лу. (нохчий меттал). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий гIалгIай меттала).

29 декабрь.

7.20 — «Грозненский рабочий»

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Iуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чIоагIа мухь а хьекхаш хилеи фегара температура республике —2+3 градус, Грозне 0 градус йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш цхьайолча моттигашка гIийло лоа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мухь а хьекхаш хилеп фегара температура бийсана —6—11, дийнахьа 0—5 градус йолаш хилей тарлу.

Метеостанци.

ДАГА ДОАЦАШ ХУЛИЙ МОХК АГАР

Укх тIеххьарча шерашка моттигаш чIоагIа хIалак а еш хинна мохк агар дуккагIча даькъе е экватора юхе, е къилбаседени къулбехьени шорала 35—40 градуса зоне хиннад. Ишттa хила доагIаш дий из? Мохк маца я мича а агаргба ха йиш йолаш дий?

ДIаяхача хана а хIанз а лаьттан чкъор меттахьа хьера бахьанаш тайп-тайпара дувцаш йола гипотезаш дукха я.

Царех цхьайнега диллача хургдола лоамаш 400 миллион шу хьалхагIа хинна а даьннад, полюсаш, хIаьта долче, вай планета кхестаеш йола соз а сихха (хана геологически масштабе) меттахьа а яьннай. Цу хана Малхбузехьарча Австрале хинна Къилбаседехьара магнитни полюс Японегара малхбоалехьарча оагIорахьа яьннай.

200 миллион гаргга шу хьалхагIа, Андаши Кордильераши, Урала, Памира, Тибета лоамий довкъаш хьахиннача хана, полюс юха а Тайжача океана къилбаседехьарча даькъа тIара кхыча моттиге яьннай, хIанз ше латта моттиг хьа а лаьца.

Цу гипотезага диллача полюсаш аргIанна меттахьа хьовлгеи цунга хьежжа климатически зонаш хувцалулгеи вай хана хургда аьнна хетадала доагIаш дар. Альпаш, Кавказа лоамаш, Къилбаседенгахьеи Малхбузенгахьеи Тайжача океана гоннахьа латта лоамаш хьахилийта йола эггара тIехьара лоамаш хьалъоттадаь йоккха цикл 50 гаргга шу хьалхагIа чакхъяьннай.

Цу хана гаргакхоачаш латташ хила а мег вай. Кхы мел дар дIадаьлча а, ховш да, Къилбаседен полюс вай хана Iалаьмате сиха, геологически лоархIамашка диллача, — шера 11 сантиметр йолаш Къилбаседен Америкагахьа йодаш латтилга. Цун бахьанаш ховш дац. Уж меттахьа ювлар планетана чухьара йоккхий массаш меттахьа ювларах хулаш хила а мег. Алхха цхьа хIама да ховш: полюса а Лаьтта кхестабеча соан а лоаттам геттара аттъ хувцалу массаш кIезиг-дукха а меттахьа яьлча.

Полюс хIара меттахьа массаза йоал ше кхестадеш йолча соан кердача лоаттамга хьежжа хувцалу Лаьттан кеп. ХIаьта цу хана лаьттан чкъора къаьст-къаьста блокаш урагIа а пхорагIа а лелаш хул. Хувцалу лаьттан бургаца тайп-тайпара зонаш кхестара линейни сухалаш а.

Масала, советски геологашта гучадаьннад. Эрсий платформа леламе урагIа хулаш дола хувцамаш юкъарчал доацаш Къилбаседен полюса лоаттам хувцабаларца дувзаденна хилар. Гобояхаш йола полюс, платформана гарга а гIерташ, из IотеIаеши климат шелъеши, хIаьта юхера дIагаьна ювлача хана — айеши йIовхал оттасши хиннай.

Экватора юхехьа нийсъенна лаьттан тIехен участкаш кхестара линейни сухал совйоал. Лаьттан кIоаргаленех тувсалуш хилар бахьан долаш меттахьа ювла йолалу уж малхбузехьарча лостамгахьа (Лаьтта кхестача оагIорахьа а ца йоалаш). Полюсашта гаргакхьача участкаш, — хIаьта цар линейни сухал кIезигъеннай, — малхбоаленгахьа гIерт. Цу дерригача хIамаша лаьттан чкъор геттара чIоагIа пхорагIа дIа-юха ца хьоаде йиш яц, хIаьта из бахьан долаш мохк а аганза балац.

Цу цхьан хана Лаьттан кеп из кхестадеча соан кердача лоаттамца таръяларо, дуккхача Iилмахошта хетачох, широтай белгаларча йовкъашка къаьстта чIоагIа низ тIаотта бу. «Критически пареллелий» гипотезагIа, эггара лоархIамегIа хеташ я экватори къилбаседехьарчеи къулбехьарчеи широтай 35 а 62 а градуса параллелаши.

Геттара чIоагIа тектонически леламаш цу широташка ходенна Iац, цхьабакъда цига белггала эггара дуккагIа гуллу уж. Укх тIеххьарча 5—10 шера дуккагIча даькъе эггара чIоагIагIа мохк ийгаб е экватора зоне, е къилбаседени къулбехьени шорала 35—40 градуса зоне. Цо хьахьокх, мохк агар дагадоацаш хулаш а доацаш, ший наькъаш долаш хилар.

Цудухьа хаттар отт: тIаккха дIахо фу хургда? Цунна жоп дала атта дац. Нагахьа санна уж гипотезаш нийса яле, укх гарггарча хана геологически процессий низи мохк эгилгеи лаьгIлург ма дий аьнна хетадала хIама дац. Цул совгIа, цар шоашта могар дергдац ала а дац. Цудухьа къаьстта лоархIаме да мохк агаргбий-беций хьалхахгIе а хара сейсмически районашка къаьстта службаш вIашагIйохкар.

Вай мехка СССР Iилмай Академе системе хинна ца Iеш, Средни Азеи Закавказьян ерригача союзни республикашка а я цIенхаштта Iилман болх беш йола йоккхий геофизически институташ. Цар Iоаяьча опыто йиш хулийт мохк агаргбола ха, моттиг, низ хьалххагIе а хара тороний хьакъехьа тоъал бIубенна дувца. Лаьттан чкъор Iомадара геофизически методий комплексе кийчъяьй. Цо Iалашду къаьст-къаьстача регионий сейсмически режима, царна чухьа электрически магнитни полеш, породай кхохкама боарамаш хувцадалара тIахьожам лоаттабелга.

Саго ца зелуш, цхьабакъда прибораша бокъонца шаьра белгалдеш, мохк агале хьалхагIа цу районе лаьттан чкъораца хулаш дола хувцамаш дикка даьгIлу. Кхохкама низ дуккагIа Iа болалу. Массаза а яхар мо, мохк цIаьхха агаш хилац, юххьанца мело а хеташ, цхьабакъда геттара сиха лист а луш чингаш етта йолалу. Уж зе вIаштIехьдоал мохк агале дуккха сахьаташ, цкъаза деноош а хьалхагIа. Цу цхьан ханна хувцалу породаш вIашкатеIаеча низий лостамаш, электрически полеш, и. к. дI.

СССР Iилмай Академе геохимеи аналитически химеи Институте а мехкарча кхыча Iилман учреждененшка а чIоагIа уйла тIайохийт мохк агаргбий-беций ховргдола геохимически методаш кийчъяра. Мохк агале хьалхагIа дикка хувцалу лаьттанна кIалхарча хиний физико-химически характеристикаш а царна чухь Iовш йола юкъ-юкъера химически компоненташ а. Масала, лаьттанна кIалхарча хинех йоахка водородеи углекислотайи нонаш мохк агале цхьа — ши бутт хьалхагIа 2—3-зза дуккагIа хул. Мохк агале 2—3 кIира хьалхагIа дикка дуккагIа Iов гелий, азот, водород, хIаьта массехк ди хьалхагIа — геттара дукха хул радон. Хувцалу элементий изотопни состав а.

Уж хIанз укх сахьата, тахкеи нийсъеи езаш йола хьалххагIе а оттаяь лаинеш мара яц. Мохк агар кхерам болаш йолча СССР сейсмически районашка халданза зем бахаро эшаш йола материал лу эггара нийсагIа духтIа а воаккхаш, мохк ага ха гаргакхьача хиларах хоам беш йола геохимически белгалонаш нийсъяран хьагучаяхаран.

Шеко яц, из лоархIаме халкъбоахамеи социальни проблема къоастаярца комплексни никъ лацаро — цхьана геохимически геофизически тохкамаш даро — сейсмически районашка мохк агаргбий-беций ховргдола службаш вIашагIйохкара тешшаме Iилман лардаш йохка йиш хулийтаргйолгах.

Валерий БАРСУКОВ,
профессор, геолого-минералогически Iилмай доктор, СССР Iилмай Академе геохимеи аналитически химеи Института директор.

(АПН).

ТХА АДРЕС: 364051. г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктохкама секретара — 3-34-38; партийни вахарени культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051. г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ05579. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске 92. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», Маяковского, 92. Заказ № 9947.